Mustaqil gazeta
HURRIYAT
17-23 yanvar 2001 YIL
3 (207)-son
HAFTANING CHORSHANBA KUNI CHIQADI
1996 yil dekabrdan chop etila boshlagan

Муносабат

КОНСТИТУЦИЯМИЗНИ ЎРГАНАМИЗ!

Уни ўзлаштирган ёшлар биз катталардан кўра бошқача одамлар бўлиб вояга етадилар

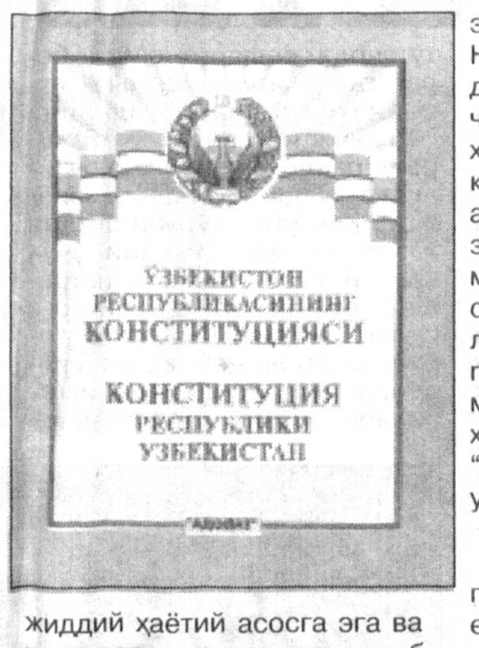

Республика Парламенти қонун чиқариш борасида катта тажриба орттирди, ҳозирга қадар қабул қилинган юзлаб қонун ва кодекслар ўзининг замонавийлиги ва мукаммаллиги билан нуфузли хорижий мутахассислар томонидан ҳам эътироф этилаётганидан ҳар қанча фахрлансак арзийди. Бироқ мавжуд қонунлар ижросининг йўлга қўйилиши бирмунча қийин кечишини ҳам кўриб-билиб турибмиз. Биринчи чақириқ сессияларида Президентимиз қонунчилик жараёнининг тенг ярми айнан қонунларнинг кишилар ҳаётида, турмушида акс этишини алоҳида таъкидлади. Шуни ҳам унутмаслик керакки, муҳтарам Юртбошимиз депутатларни сайловчилар билан кўпроқ учрашишга, улар орасида қонунларни содда ва тушунарли тилда оммалаштиришга кўплаб марта даъват этганлар. Республика Конституциясининг 8 йиллигига бағишланган тантанали йиғилишдаги нутқида Президент қонун тарғиботини янада кенг йўлга қўйишга доир концепциясини конкрет топшириқ сифатида ўртага ташлади. Яъни, Бош Қомусимиз боғчадан тортиб то мактаб ва олий ўқув юртларигача босқичма-босқич махсус ўқитилиши ва ўргатилиши зарур. Давр шуни тақозо этмоқда.

Ҳурматли Ислом Абдуғаниевичга хос бўлган ишни ташкил этиш услуби бу борада яна бир бор ўз тасдиғини топди. Яъни, матбуотда эълон қилинган "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида"ги Фармойиш Юртбошимиз мақсад сари босқичма-босқич интилишини кўрсатади. Демак, давлат раҳбарининг юксак минбарлардан туриб айтган гаплари тасодифий эмас, балки улар жиддий ҳаётий асосга эга ва у муқаррар мукаммал ишлаб чиқилиб, жиддий тизимга айланади. Агар биз Президентнинг қонун ижросини кучайтиришга доир истак сифатидаги гапларидан бошлаб мазкур Фармойиш бандларигача бўлган "масофа"ни тасаввур этсак, бунга яна бир карра амин бўламиз.

Фармойишнинг муҳим жиҳатларидан бири шундаки, Асосий Қонунимиз авваламбор кенжа ва ёш авлод ўртасида ўқитилиши даркор. Ўргатиш, тарғиб этиш бошқа, ўқитиш ва онгига сингдириш мутлақо бошқа. Одамларда "Конституцияни болаларга тушунтириш қийин кечмасмикин?" деган савол туғилиши мумкин. Фармойишдаги "болалар ва ўқувчиларни, ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ҳуқуқий онг ва маданиятини шакллантиришга қаратилган" деган жумлалар саволга жавоб бўлади. Бундан шу нарса аёнлашадики, мафкура, миллий истиқлол ғояси, маънавий тарбия соҳасида айниқса ёшларга катта эътибор қаратмоқ лозим, энг кичик ёшдаги фарзандларимизга ҳам уларнинг ёш хусусиятига қараб мафкуравий-ҳуқуқий таълим бериш мумкин. Фармойишда бу вазифа соҳа эгалари зиммасига юкланган. Назаримда, дастур ва методик кўрсатмалар ишлаб чиқувчи мутахассислар халқимиз менталитетига хос кўплаб хусусиятларни албатта инобатга олишлари зарур. Гап шундаки, халқимизда қариндош-уруғчилик, оға-инилик, таниш-билишчилик алоқалари қон-қонимизга сингиб кетган. Жамият миқёсидаги муносабатларда ҳам, керак бўлса, бундай "қадрият"лар қонунлардан устун ҳисобланган.

Энди-чи?

Ўша қадриятларнинг энг гўзал жиҳатларига зарар етказилмагани ҳолда қонун талаблари асосида яшашга ўрганмоғимиз, одатланмоғимиз керак бўляпти.

Одатланиш эса... 50-70 ёшдаги суяги қотган авлоддан кўра, ёшларга осонроқ кўчади. Конкрет айтсак, бугун Конституцияни ўрганиш билан кўзи очилган ёшлар эртага муқаррар биз катталардан бошқачароқ одамлар бўлиб вояга етадилар. Асосий Қонунни атрофлича онгига сингдирган авлод вакиллари бошқа қонунларни ҳам шундай синчковлик, шундай жиддийлик, шундай масъулият билан ўзлаштиришлари одатга айланади. Ана шунда, ўзимизга азалий одат бўлмиш қариндош-уруғчилик, ёр-биродарлик алоқалари асосида яшаш маъқулми ёхуд қонун талаблари асосидами, деган савол қайта-қайта олдимизда кўндаланг бўлади. Ва бундай анъананинг сақланиши айрим кишилар учунгина қулайлигини, ҳуқуқий-демократик давлат қурилиши эса ҲАММА учун қулай ва адолатли шарт-шароит яратишига иқрор бўламиз!

Эълон қилинган Фармойишнинг узоққа мўлжалланган моҳияти ҳам мана шунда!

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Шип-шийдон дарахтлар ўхшар қамчига,
Аёз-чавандозин йиқитган йўрға...
Қўрқмасдан қўнаркан қамчи учига
Аёзни калака қилади қарға.

Тарновлар учида осилган найза,
Гўё ёрмоқ бўлар ернинг қорнини —
Сумалак — илдизи кўкдаги майса
Бахтлироқ сезади томлар қорини...

Энамнинг кўзидан тушган кўзойнак
Кўзидай чатнайди кўлмакларда муз.
Боғларнинг бағрини куйдирар қийноқ:
"Нега ечинтириб кетди ёвуз куз?.."

Шундай қаҳратонли оқшом чоғида
Нигоҳинг хотирда порлаган гавҳар.
Бир ўзим ёнаман қиш қучоғида,
Уйларга беркиниб олади шаҳар.

Шундай!
Қаҳратоннинг қаҳр қиличи,
Еру кўк ораси — бир мен муаллақ.
...Ҳозир портлаб кетар ёғидан ичим,
Ҳажр ишқолида ҳамма ёқ —
Оппоқ!

Қўчқор НОРҚОБИЛ

Чипта

10 СЎМЛИК МУАММОСИ

Ечими бор-ку, ахир!

Овозаларга қараганда, автобус, троллейбус, трамвай ва ҳоказоларда йўлкиранинг 40 сўм қилиб белгиланганлиги мижозлар учун бирмунча ноқулайлик туғдирмоқда экан. Яъники, йўловчи 50, 100, 200 сўмлик пул узатганида, ҳайдовчи, кондуктор ва олд эшик зинасида турадиган "супер-кондуктор"ларда 10 сўмлик қайтимнинг топилмаганлигидан баъзи англашилмовчиликлар келиб чиқаётган эмиш.

Тавба, шунга шунча ғавғоми?! Йўлкирани биратўла 50 (эллик) сўм қилиб қўяқолинса олам гулистон-ку! Ана шунда, бир ойлик йўл чиптасининг асосий тури — "А" сирасидаги билет ҳам ҳозирдагидек 4000 эмас, нақ 5000 сўм (икки минимал ойлик иш ҳақи)га тенглашиб, бир пачка элликталикка битта билет олиб кетилаверади.

Тўғри, тегишли "...транс" маҳкамалари бу таклифни амалга ошириши учун асос керак бўлади. Бунинг ҳам йўли осон: масалан, бензиннинг нархи ҳозирги 115 сўмдан лоақал 116 сўмга кўтарилади, вассалом!

Эҳтимол, "...транс" маҳкамалари раҳбарлари бензин нархини ошириш учун "ёнилғи-мойлаш маҳсулотлари ва эҳтиёт қисмлар нархи ошиши"ни чидам билан кутишар, у ҳолда, қайтим учун 10 сўм топилмай чиқаётган келишмовчиликлардан азият чекаётганларнинг аҳволи нима бўлади?

10 сўм топилмаслик можаросидан зада бўлган айрим мирқуруқ, жиззаки ва қурумсоқ йўловчилар беш-олти бекат йўлни кўрдим демай, пиёда босаётганлари, нима, бензин нархини киши билмас қимматлаштириб қўйишга арзимайдими?!

ЙЎЛОВЧИ

P.S. Лаббай, "экспресс" автобусга бир чиқиб тушиш баҳоси қанча бўлади, дейсизми? Э, барака топгур, ҳовлиқмай туринг, аввал оддий йўналишдаги автобус чиптаси нархини ошириб олайлик, у ёғига Худо пошшо!..

Қўшиқ

ЛАРИСА... МАЛАДЕС!!!

Тонг пайти... телевизордан Лариса Москалёва ўзбекча лапар айтаяпти!

Дарёдан оқиб келоди шода-шода марварид,
Сув бўйида ўлтирур қоши қаро барно йигит...

Ёқимтой рус қизининг ўзбек халқ қўшиғининг ҳар бир сўзини авайлаб, ўзбекона талаффуз билан эркаланиб айтаётгани ва бу эркаликлари ҳам ўзига ярашиб турганидан... кайфият кўтарилади. Демак, бугун кун яхши бошланди: чунки яхши қўшиқ кўнгилни тўлқинлантиради... ҳаётга умид уйғотади.

Қўшиқ нима?!

Агар бу саволга аниқ жавоб топилса, қўшиқнинг умри тугаган бўларди. Қўшиқ, сўз, мусиқа — илоҳий мўъжизалар, мўъжизани эса сўз билан таъриф ва тавсиф қилиб бўлмайди... нозик дид, сезгир кўнгил билан илғаш мумкин, холос!

Қўшиқчилик санъатида ҳар бир миллатнинг узоқ ўтмишида пайдо бўлган маданияти тарихи давомида шаклланган услуби бор. Ўзбек миллий қўшиқчилик санъати ҳам бундан мустасно эмас.

Ларисанинг қўшиғини тинглаб миллий қўшиқчилигимиз ҳақида ўй сурдим. Миллатимиз ўз тарихи давомида қандай ғурбатларга учраган бўлса, миллий қўшиқчилик санъати ҳам шу ғурбатлардан четда қолган эмас. Бу ҳақда кўп гапирилган ва қайта гапириб ўтиришни эп кўрмадим. Лекин ҳозирги кунимиз — Ватанимиз мустақиллиги миллий қўшиқчилик санъати учун ҳам, қўшиқчи ҳофизларимизга ҳам улкан имкониятлар яратди. Миллий қўшиқчиликнинг ривожи учун барча шарт-шароитлар мавжуд. Лекин...

Эркинликлар туфайли... "гуруҳлар" ва қўшиқчилар кўпайиб, миллий қўшиқчилигимизда ғалати оқимлар пайдо бўлди. Гуруҳлар ва қўшиқчиларнинг кўпайгани яхшику-я, аммо ғалати оқимларнинг миллий қўшиқчилик йўли устида пайдо бўлиши ҳам... кишини ўйлантиради. Зеро, бу оқимга мансуб қўшиқларнинг матн талаффузи хорижча, куйлари ўзбек мусиқавий услубидан узоқ, қўшиқлар матни эса ўта ночор ва савиясиз, гўёки қўшиқ матнида мазмун бўлиши шарт эмасдек. Матнлар савияси шу даражада пастки, худди бошқа тилдан нўноқ таржимон таржима қилгандек туюлади. Бунинг ҳам сабаблари бор, албатта. Сабаблардан бири... гуруҳлар ва қўшиқчилар кўплигидан шоирларимиз шеър ёзиб улгуришмаяптими, ҳофизларнинг ўзлари қўшиқ ёзадиган бўлишган ва ҳатто бу билан мақтанадилар ҳам. Матнлар эса...

Сезганимда мен,
Билганимда мен,
Сени ҳатто бировга ташлаб кетмас эдим...

Бу қўшиқни охиригача эшитмаган киши ҳофиз бировга омонатга ташлаб қайтариб ололмаган бузоғини эслаб куйинаяпти деб ўйлаши мумкин.

Ой ҳам йўқолар,
Гўзал тонг отар,
Лекин ҳануз ёнимда сен дилбарим йўқсан...

Матн ўзбек тилида-ю, лекин ўзбекча эмас-да! Сўзларнинг талаффузи-чи?!

Эҳ-ҳееей!

Кирак имас шах-ло кўзларинк,
Кирак имас ширин сузларинк...

Бу қўшиқларни ҳаммамиздек қорасоч-у, қоракўз ҳофиз айтаётганига ишонгинг ҳам келмайди. Буниси ҳам майли-ку-я, лекин соф ўзбекча талаффузда қўшиқ айтадиган ҳофизларнинг қўшиқлари матни ҳам баъзан юқоридагилардан дуруст эмас:

Ҳей лола, ҳей лола, ҳей лола,
Пешонасидан ўпарман мисли пиёла(?!)

Классик шоирларимиз ижодидан мажозий маънода пиёланинг лабдан ўпич олишини... ўқиганмиз. Яна ким билади дейсиз, Тошкент чинни заводи пешонадан ўпадиган пиёлалар ишлаб чиққан бўлса ажабмас!

Эркинлик яхши... ва шу кунларда айниқса ёш ҳофизларимиз инглизча, испанча, туркча, эронча, ҳиндча қўшиқларнинг куйига ўзбекча матн қўйиб, сотувдаги кассеталар, телевидение кўрсатувлари орқали бемалол айтишяпти. Улардан:

— Ҳой оғайнилар! Нима қиляпсизлар ўзи?! — деб сўрайдиган одам йўқ. Савиясиз қўшиқлар шунчалик кўпайиб кетаяптики, баъзан гуноҳга ботиб бўлсаям... цензурани қўмсаб қоласан!

Нима десангиз-денг, бу "метис" қўшиқларнинг ўзбек қўшиқчилик санъатига обрў келтириши гумон.

Дунё санъатида ўзбек миллий мусиқа ва қўшиқчилик санъатининг ўз ўрни бор. Французлар Муножот Йўлчиеванинг муножотларини, инглизлар "Бойсун" дастаси ижро этган ўзбек халқ қўшиқларини тинглаб, ўрниларидан туриб узоқ олқишлаганда, бу олқишлар фақат ижрочиларнинг эмас, шундай санъатни яратган ўзбек халқи шаънига бағишланган эди.

Бетайин қўшиқлар эса кўпайиб бораяпти, бунга чидаса бўлади... лекин бу савиясиз қўшиқлар ўсиб келаётган янги авлод учун қўшиқчилик санъати мезонига айланиб бошлаган ва бу... яхши эмас!

Ўзбекистон Халқ ёзувчиси Шукур Холмирзаев ўз юрти Бойсунга келганда, бойсунлик ҳофизлар ёзувчи ҳамюртларидан хабар олишга келганлар. Табиийки, Шукур акаларига қўшиқ айтиб беришлари шарт. Ёш хонанда Шукур ака яхши кўрадиган қўшиқни бошлаган. Қўшиқчи эплолмаган бўлса керак, Шукур ака:

— Ононай сендан, қўшиқни қийнаманг! — деб илтимос қилган экан.

Ҳозир эплаган ҳам, эпламаган ҳам қўшиқ айтаяпти. Уларга "айтма" деёлмайсиз. Тайинсиз қўшиқларнинг йўлини тўсадиган... тўсиқ йўқ. Биз улардан фақат илтимос қилишимиз мумкин:

— Ононай сизлардан, қўшиқни қийнаманглар!

...Лариса Москалёва эса ўзбекча қўшиқ айтаяпти. Яхши айтаяпти! Маладес, Лариса!!!

Холиқ ХУРСАНДОВ

Премьера

ТЕАТР ТЎЛИБ КЕТДИ!

Кейинги пайтларда матбуотда одамларнинг театрга бормай қўйганлари ҳақида кулоч-кулоч мақолалар чиқаётганини кузатяпмиз. Ҳамкасбларимиз баҳоли қудрат айни ҳодисанинг сабабларини очиб бермоқда. Ва буни олқишламоқ керак, албатта. Лекин шундай пьесалар саҳналарда пайдо бўлмоқдаки, томошабиннинг театрга бормаслигига имкон қолдирмаяпти.

Яқинда "Муқимий"да Холиқ Хурсанднинг "Ўлдинг, азиз бўлдинг" пьесаси премьераси бўлди. Ростини айтиш керак, тағин одам кам келса-я, деган хавотир кўнгилга оралаган эди. Хайриятки, залга одам сиғмай кетди. Тик туриб томоша қилганлар кўп бўлди. Сал кечикиб борган эканмиз, театр маъмурлари эшикларни бекитишган, ташқарида 10-15 чоғли томошабин маҳтал экан. "Театр деганларига одамларни мажбурлаб олиб келиш қийин бўлган замонда эшикларни ёпиб олиш эриш-ов", деган ўй хаёлимиздан ўтди. Нафсиламрини айтганда, яхши асар саҳнага чиқса, эшикни ёпиш билан томошабинни тўхтатиб бўлмайди. Ўтмишда бунга кўп гувоҳ бўлганмиз. Пьесага қайтсак, у уч вилоят театрида саҳналаштирилди. Ўша залларда ҳам томошаталаблар пойтахтдагидан кам бўлгани йўқ.

Премьера яхши ўтди. Асарни томошабин яхши қабул қилди. Муаллифу мутасаддиларга бундан бошқа нарса керакмас. Демак, ҳаммаси жойида.

МУХБИРИМИЗ

ТЕША МЎМИННИНГ "ТЕША ТЕГМАГАН" РОЛИ

"Туркистон"да Ҳамза номидаги академик драма театрининг янги спектакли премьераси бўлди. Тоир Юнуснинг "Қор одам воқеаси"ни режиссёр Сергей Каприелов ва дипломант Нодира Маҳмудова саҳналаштирдилар. Асардаги асосий воқеалар тоғ қишлоғидаги хонадонлардан бирида бўлиб ўтади.

Содда, меҳрибон Раҳмат ака ва Саломат опа Қор одамни ўз фарзандларидай меҳр қўйиб парваришлашади. Қор одамни кийинишга, овқатланишга, ҳатто гапиришга ҳам ўргатадилар. Қор одамнинг ўзбеклар хонадонига мослашгунича бўлган давр, хонадон соҳибларининг соддаликлари енгил кулгу билан кўрсатиб ўтилади.

Асар жанри трагикомедия қилиб белгиланган, ундаги асосий фожеа эса Қоржов (Қор одамнинг исми)нинг одамлардан қаттиқ хафа бўлганлиги, нафс бандасига айланган замондошларимизнинг унга нисбатан тажовузлари ва натижада Қоржовнинг ўз маконига кетиб қолишидир.

Яхшиямки, Қоржов тоғнинг бир чеккасидаги Раҳмат акадай яхшиларнинг хонадонига тушибди, агар бироз пастлаб шаҳардаги Мўминбойваччага ўхшаганларга йўлиққанда не бўларди?!

Умуман, спектакль кўриш учун ошиққан томошабинларнинг юз-кўзларидан Ҳамза театрининг спектаклларини соғинганликлари шундоққина сезилиб турди.

"Қор одам воқеаси"даги асосий қаҳрамонларни эса Эркин Комилов, Теша Мўминов, Гулчеҳра Иброҳимбекова, Рихсивой Авазов қойиллатиб ижро этишмоқда.

Эркин Комилов ижросидаги Раҳмат ака ва Гулчеҳра Иброҳимбекова талқинидаги Саломат опанинг хатти-ҳаракатлари, диалоглари кишини беихтиёр соддадил, меҳмондўст тоғликлар, умуман ўзбеклар хонадонига етакласа, Теша Мўминов талқинидаги Қоржовни эса санъаткорларимизнинг шу пайтгача яратган тимсоллари орасида "теша тегмагани" бўлибди, деб айтсак бўлади.

Хуршидбек РЎЗИЕВ

Таклиф

ЮЛДУЗ РИЗАЕВА — ОСИЁ СОҲИБЖАМОЛИ!

Санъаткорларга қайсидир совринларни топшириш маросимида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Клара Жалиловага аталган соврин унга топширилгач, саҳнада турган бошловчи — Мирза Холмедов микрофон орқали бутун залга қараб, опахоннинг ёшликда "Мафтунингман" фильмида яратган Юлдузхон образини назарда тутиб, "Бу опамиз ўз вақтида норасмий "Мисс Марказий Осиё" эдилар" — деб эълон қилди.

Ҳақиқатан ҳам ўтган асрнинг 50-йиллари охирида бу аёлнинг қиёфаси ва овози барча Марказий Осиё республикаларида шарқона гўзаллик эталони бўлгани рост гап.

"Ҳуррият"нинг шу йил 1-2-сонида босилган Юлдуз Ризаеванинг буюк Чингиз Аҳмар мўйқаламига мансуб портретини мен ҳам кўпчилик газетхонлар қатори биринчи марта кўриб туришим...

Бу актрисамиз ўзбеклар Кумушбибидан ҳам илгарироқ тилга оладиган санам — Зуҳра образини яратганликлари учун ҳамда мана шу портрет туфайли ҳамишалик "Мисс Ўрта Осиё" бўлиб қола оладилар.

Портретни кўриб, "Мафтунингман" ижодкорлари бош қаҳрамонни бекорга Юлдуз деб аташмаган экан деган фикр ўтди хаёлимдан.

Портрет, менинг назаримда, Леонардо да Винчининг "Жоконда"си каби портретлар қаторида туришга лойиқ. Унда тасвирланган шахснинг, уни чизган одамнинг ўзбек санъати ва маданияти олдидаги хизматлари назарга олинадиган бўлса, бу сурат бундан буён, шубҳасиз, бутун Ўзбекистоннинг, бутун Инсониятнинг мулкига айланиб, Ватанимизнинг бирон нуфузли музейи ёки галереясидан худди М.Турғунбоева, А.Ҳидоятов, Ҳ.Носирова портретлари сингари муқим жой эгаллаши керак.

Юлдуз Ризаеванинг 75 йиллик тўйларини "Республикада хизмат кўрсатган артист" унвони билан кутиб олаётганликларига келсак, актрисамизни шу сана муносабати билан "Ўзбекистон халқ артисти" фахрий унвони билан тақдирлаш ҳақида санъат ва маданиятимиз учун масъул бўлган юқори ташкилотлар астойдил ўйлаб кўрадилар, шу ўйлашларида Клара Жалилова ва Фахриддин Умаровга ўхшаганларни ҳам эсдан чиқармайдилар деб ишонч билдириб қоламан...

Абдуқаҳҳор МУТАЛОВ,
ҳуқуқшунос

Mustaqil gazeta HURRIYAT

ЭЪЗОЗЛИСАН, АЁЛ!

Мушоҳада

ЮКИМ КЎПДИР ЯНГИ АСРГА!

Мана, ҳаммамиз бараварига Янги асрга кириб келдик!

Ҳа, Вақт шундай нарса. Ундан олдин кетиб бўлмайди. Ундан орқада қолиб бўлмайди. Чунки Вақт ҳамма учун тенгдир!

Янги аср...

Қай бир ҳисобда у миллионинчи, миллиардинчи йилдир... Биз билган ҳисобда — 2001 йил, Йигирма биринчи аср. Учинчи минг йилликнинг Биринчи асри, Биринчи йили! Биринчи кунлари!..

Шу кунларга етганимизнинг шукронасига:
Кечам — ТАРИХ, Эртам — асрлик УМИД,
Ёруғ туйғуларга эврилмиш қалбим.
О, Аёл — замондош, содиқ сирдошим,
Мен асрий саломим сизга атадим!

Мен сизга суяндим чўкканда руҳим,
Қалбим зориққанда интилдим сизга!
Сиз — менинг туморим, бот-бот топинган,
Сиз — менинг юкимсиз Янги асрга!

Менинг Янги асрга олиб ўтган юким Башариятнинг юки олдида уммондан томчи, саҳродаги қум заррасичалик эмасдир.

Лекин...

Худонинг марҳамати билан “Икки аср юзини кўрганлар”, “Икки асрни боғловчи табаррук кишилар” нишонини олдик, иншооллоҳ!

Боғловчилар...

Янги асрда қай биримиз қанча яшаймиз — бу Яратганнгагина аён. Аммо ўтган асрда қалбимизга қувват берганлар хотирасини Янги аср кишиларига етказиш биз асрларни боғловчилар зиммасидадир.

ХОТИРА

Хотира баҳрибайтга ўхшайди.

Баҳрибайтда навбатдаги байт олдинги байтнинг сўнгги сўзидан бошланганидек, хотира ҳам ўчмайди. Бугунги, эртанги ҳаёт бўлиб ўтган ўша воқеага асосланади, шу воқеа тажрибасига, сабоғига таянади.

Хотира баҳрибайтнинг ўчмас, байтларни бир-бирига боғлаб турувчи ўлмас сўзига ўхшайди. Хотира — ўтмиш билан келажакнинг кўприги. Ўзи ҳам ўчмайди, сени ҳам банди қилиб маҳкам тутиб туради.

Балиқчидаги илғор жамоа хўжалигига ўттиз йилдан ортиқ раисалик қилган Хайрихон опа мен учун Йигирманчи асрнинг билимдон деҳқон аёли тимсолига айланган. Жуда кўп учрашгандим бу аёл билан. Кўп ёзганман ҳам. Тўнғич ўғли билан баробар ўрта мактабни кечда ўқиб битирганини, ўша ўғли билан бир йилда (сиртдан) Андижон пахтачилик институтини тугатганини, содда феълини, қайси юртга борса, албатта деҳқончиликкагина эмас, рўзғор маданиятига ҳам бирон янгилик ола келишини бошқаларга ибрат қилиб кўрсатганман. Республикада аёл раислар кўп-у, Хайрихон битта, деган гапни ҳам эшитганман. Ҳатто шундай аёлнинг дилини нимадир кемирарди. Ҳатто шундай аёлнинг кўзида ҳам ўқтин-ўқтин мунг пайдо бўларди. Юрса, ерлар гурсиллайдиган аёлни кишилар кўз ўнгида қовжиратиб дард енгди. Бир гал мажлисга келганида Анҳор бўйида ўтириб узоқ суҳбатлашгандик. Замонанинг эрка қизи ҳисобланган бу аёлнинг ичини армонлар ўрташини ўшанда сезганман. Фурсатдан фойдаланиб, замондошимнинг армонларини била олмаганим, малҳам бўла олмаганим, эркакшода кўринган бу аёлнинг ички назокатини ёза олмаганим, АЁЛ сифатидаги ботиний оламига назар солмаганим бугун мен учун Йигирманчи асрнинг энг катта армони! Янги асрда умрим охиригача дил ўртар хотира...

Дунёда инсоннинг ичини билишдек мураккаб нарса йўқ дейишади. Аммо дунёда инсончалик ўз ички дунёсини бир хатти-ҳаракатида, бир сўзида, бир имо-ишорасида ошкор қила оладиган мавжудот ҳам бўлмаса керак.

Мураккаблик, менинг назаримда, ўша хатти-ҳаракат, ўша сўз, ўша ишорани ҳар ким ҳар хил тушунишида, ҳар ким унга ўз қаричи билан ёндашишида бўлса керак. Чунки инсонлар каби қаричлар ҳам бир хил эмас. Ҳар кимнинг тушуниш оламини, қалбини акс эттириб турган кўзгуси ҳам, албатта, бирдек тиниқ эмас. Ўз кўрганини, эшитганини қалбининг хира ёки синиқ кўзгусидан ўтказиб, ўша хира ва синиқ аксни гўзал деб туришликдан, шундай дейишга мажбурликдан Худо асрасин!

Мустақиллик биз учун ўтган аср сўнгги ўн йиллигининг энг улуғ неъмати бўлди. Чийриқлар қулади, қалбимиз кўтарилди.

Мустақиллик кишилардаги энг яхши фазилатларни юзага олиб чиқаётгани ҳам рост. Кўрсатма бўйича эмас, ўз юрагинг буюрганини гапирсанг, ёзсанг, қанот чиқараётганингни ҳис қилиб турасан, деб орзу қилишганди биздан аввалгилар. Улар орзуси йўлидан биз юраяпмиз!

Аммо мустақиллик кишилар қалбининг, вужудининг, томирининг ковак-ковагида писиб, яшириниб ётган барча қусур, иллатларни ҳам (“ифлослик”, “худбинлик”, “мунофиқлик” дейишга тилим бормаяпти) юзага қалқитаётгани, айрим ҳолларда улар тиниқ оқимларни лойқалатаётгани ҳам рост!

Инсон инсонийликни даъво қилса, биринчи навбатда ўз ичига боқиши — ўз кўзгусини тозалаши, қалби сув ичаётган булоқларни поклаши, ўз қаричини топиши, ана шундан кейингина ўз идроки, иқтидори, истеъдоди, малакасидан келиб чиқиб элга сўз дейиши кераклигини ҳам ҳис қилдим! Зеро, “Идрок қила билган учун кўкларнинг, ернинг ҳаммаси сўздир”, дейишган боболар.

Бу ҳис, бу масъулият Янги асрда менга ҳамроҳ асосий юкимдир. Ахир биз — бир қаноти Хотира, бир қаноти Умид бўлган боғловчи авлодмиз. Аллоҳ Янги асрга олиб ўтган юкларимизни хайрли қилсин!

ИЗТИРОБ ТИЛИШЛАРИ

Врачларнинг айтишича, инфаркт оқибатида юракда пайдо бўлган тилиш, чандиқ бир умр кетмас экан...

Изтиробнинг инсон руҳиятидаги жароҳати бадандаги очиқ ярага ўхшаб доимо жазиллаб тураверади. Очиқ яра битар-ку-я, изтироб яраси битмайди.

Кўксингизга боқинг, ўтган аср қолдирган изтироб тилишлари кўплигини кўрасиз...

Бундан чорак аср аввал хотин-қизлар қамоқхонасидаги тўрт соатлик ташриф юрагимда, онгимда, руҳиятимда ана шундай битмас изтироб тилишларини қолдирди. Ҳеч қачон ўчмайдиган бу изтироб тилишларининг биринчиси биз — ижодкор аёлларни қора пахталик камзул (фуфайка) кийган, сочлари калта қирқилган маҳбус аёллардан муҳофаза, аниғи қўриқлаб ўтирган икки қатор формали хизматчи аёлларни кўрганда дилимни жазиллатиб ўтди.

Суҳбатдан сўнг маҳбусалар ижросидаги концертни кўрганимизда кўксимни яна бир тилиш жазиллатди. Айниқса, йигирма ёшли, асли таърифига “ғунча” сифати ярашадиган қизнинг “Онам дерман” ашуласи Олам ва Одамга, Ҳаёт ва Аёлга қарашларимизни алғов-далғов қилиб юборди. Елкасидаги погонида учта катта юлдузи бор аёл — қамоқхона бошлиғи қизнинг бу ерга келиб қолиши сабабини қисқа изоҳлади:

— Ҳали балоғат ёшига етмаган қизини она саёқ эркакларга қўшиб қўйган. Эвазига пул олган. Номуси, иффатидан айрилган қиз аламига чидолмай, зорланишларига қулоқ солмаган ўз онасини ўлдирган... Қиз — фалон вилоятлик. Иши Республика Олий Судида кўрилди. Қамоқ муддатининг бунчаси ўтди, яна бунча йили қолди...

Онасини ўлдирган қиз ўз қалби туғёнларига қаршими, умуминсоний туйғуни ифода қилибми, бугун шираликкина овоз билан “Онам дерман” деб куйларди...

О, Ҳаёт! О, Инсон!

Фалакнинг ишларига лол қолмай иложинг йўқ! Вақт ўтар, асрлар янгиланар, аммо унинг изтироби ўтиб кетармикин?! Четдан қараган менгинанинг жароҳатим ҳамон жазиллаб турибди-ку!

Қалбимизни жазиллатган яна чуқур тилишнинг бири қамоқхона болалар боғчасига, аниқроғи — яслисига кирганда пайдо бўлди. Қамоқхона... Ясли... Ундаги “боғча опалар” ҳам — маҳбуслар... Болалар икки ёшга тўлгач, оналарининг қамоқ муддати тугамаган бўлса, қариндошларга ёки меҳрибонлик уйларига бериб юборилади...

Ўша куни қалбимдаги битмас яра, руҳиятимдаги изтироблар зардоби кечқурун кўзларимдан ёш бўлиб оқди. Болаларим — лол. Кундагидек атрофимда чуғурлашмай, шовқин қилмай, учаласи мунғайишиб ўз иши билан банд бўлди. Укалари ухлагач, эндигина мактабга чиққан тўнғичим чидай олмади чоғи, сўрашга ботинди:

— Нима бўлди, ойижон?! Адажоним хизмат сафарига кетаётганларида “Ойингни хафа қилманглар, сўзига кирингларˮ, деб тайинлаган эдилар. Укаларим сизни хафа қилиб қўйишдими?

Бугун кўрганларимни унинг ақлу идроки, мурғак қалбига лойиқ қилиб сўзлаб бердим. Юраккинасига сиғдира олмади болагинам ҳам! Тун ярмидан анча оғган эди. Болалар хонасидан чиқиб зорланди:

— Бир пас ёнингизда ётай?!

Қўзимни бағримга олганимда кўзига ҳеч ҳам уйқу қўнмаганини билдим. Саволи ҳам шундан гувоҳ:

— Ойижон! Агар ўша билмай ёмон иш қилиб қўйиб қамалган аёллар алдакасим эмас, ростакасимига энди ҳеч ҳам ёмон иш қилмайман деб ваъда берса, милиционерлар ишониб, болаларини қўлларига бериб қамоқхонадан чиқариб юборишадими?

Оҳ, изтироб!

Болагинамнинг мурғак қалби инсон руҳиятидаги ҳар бир ўзгариш, эврилишлар ниҳоят мураккаблигини, гуноҳ одими енгил-у, тавба ва тазарру одими мураккаб кечишини билмайди. Буни англашга онасининг идроки ҳам ҳали ожиз!

Изтироб тилишларининг кўпи бот-бот шу ожизликни ҳис қилишдан пайдо бўлади. Юрагимни муттасил жазиллатиб тураверади.

Ўша куни кўрганларим — хотин-қизлар қамоқхонаси — миллатимиз, ўзбек аёллари учун XX аср киритган “янгилик” бўлибгина қолмай, Йигирманчи асрнинг энг оғир юки ҳам эди! Бу юкни шу асрнинг ўзида қолдиришни юрагим қанча истамасин, Янги асрга олиб ўтишимиз муқаррар бўлган юк!

“Ўзбек аёли” билан “қамоқхона” деган тушунча зинҳор қовушмайди ахир!..

“Фоҳиша” тушунчаси ярашадими?! Қадимда эрига, оиласига хиёнат қилган аёл номини бутун юрт билиб, сазойи қилинган, бирники мингга татиган бўлса, ҳозир айрим ҳамкасбларимиз фоҳишаликни оддий касб қилиб олган минглаб аёллар номини келтирадилар. Уларнинг ҳар бири изтироб тилишлари бўлиб, жамиятнинг покиза аёллари қалбида қонталаш эмаслигига ким кафил?

МАСКА КИЙГАН ОДАМЛАР

Набирамиз Комрон беш ёшдан ошган эди. Оиламиз бошига бир ташвиш тушдию, ёши катталар ҳам бироз ўзимизни йўқотиб қўйдик. Олам ва Одамдан ҳафсаламиз пир бўлар даражага етдик. Изтиробимизни набираларимиздан яшира олмадик, албатта. Мурғак қалблар кечинмаси бизникидан кам эмас эканки, Комрон бир куни худди кекса донишмандлар каби оғир-босиқ шундай деди:

— Ўзи улар ёмон одамлар экан-у, лекин яхши одамларнинг маскасини кийиб, бизнинг орамизда юришган экан-да!..

Буви билан буванинг, ойи билан аданинг, амма билан амакининг кўзини мошдек очди бу сўзлар.

Аслида ҳақиқий ижодкорни “Дунёда яхши қанча кўп бўлса, ёмон ундан кўп!” ақидасига ишонтириш маҳол. Аксинча, ичимизда “Дунёда ҳамма яхши!” шиори устиворлик қилади. Бу соддалигимиз, гўллигимиз, шу ақлимиз билан яшашни билмаслигимиз ҳақида азрўйи азалдан латифалар айтилиб келинади. Ахир энг яқинингни, кунда минг бор тўқнашадиганинг яхшилигу ёмонликни, эзгулигу қабиҳликни, адолату разолатни баробар мушоҳада қилмасанг, тарозининг иккала посангисига қўймасанг — бўлмайди.

Яна: ёмонлик, қабиҳлик, разолат тарозини босса ўзингни ушлай бил, ақлни, иродани, идрокни ишга сола бил!

Яна: азрўйи азалдан улар ўртасидаги курашда охир-оқибат эзгулик, адолат тантана қилишига ишона бил! Бу ишончни ўзингдан, ичингдан қидир!

Бу гал мени жар ёқасидан файласуф набирам қайтарди. Доногина боламга қирқ жоним фидо!

Маскали, ниқобли одамлар ҳар замонда бўлганлар.

Набирам айтмоқчи “яхши одамларнинг маскасини кийган” одамлар ҳамма замонларда ҳам бўлган. Бироқ масканинг, ниқобнинг беш яшар бола ҳам ҳукм чиқара оладиган даражада оммалашуви шу асрда авж олди, Истиқлолнинг гуркирашига, жамиятнинг илгарилашига халал берадиган энг жиддий иллатга айланди. Оғир юкимиз бўлиб Янги асрга ҳам ўтди.

Аммо умидим компронлардан! Ажаб эмаски, Янги асрда набираларимиз ниқобларни йиртишда биздан дадилроқ бўлишса, мунофиқларни элга-ю дилга безарар ҳолатга келтирсалар!

БУГУН ҲАММА САВДОГАРМИ?

Шаҳардаги энг катта туғруқхонанинг бош врачи, “қўли енгил доя” деб ном чиқарган дугонам бир куни ҳасрат қилиб қолди. Изтиробларим тилишларига туз сепди гўё:

— Инсоннинг дунёга яланғоч келишига биз, доялар минг бора гувоҳ бўламиз. Инсон бу оламдан кетаётганида ҳам қарийб яланғоч кетади — шоҳ ҳам, гадо ҳам — “бир бўзнинг учи!” Онгда мол-мулк ўткинчилигини биламиз-у, нега амалда... Амалда эл муқаддас, мўътабар санаган мана шу қўллар билан Худонинг энг улуғ неъмати — Янги инсонни қабул қилиб олаётган муқаддас дамларда, тилимиз Аллоҳга ҳамду санолар айтиш ўрнига, ҳатто туғдириш хонаси эшигигача киришга журъат этган чайқовчи (ўз ходимимиз!) дан “Анави пайпоғингиз неча пул? Сал тушасизми?” деб сўраймиз?! Нега?! Бу иллат жилла бўлмаса туғруқхонада илдиз отмаса бўларди! Лекин йўқотишга ожизлик қилаяпман. Кучим етмаяпти!..

Мен бу гапни мустақиллигимизнинг бошланғич йилларида — сиёсат ўзининг тўғри йўлини тўлғоқли ахтарган ва сўздан амалга ўтишга ожизлик қилган, иқтисодиёт ҳар соҳада ғирчиллаб, танг ва таранг аҳволга келган, собиқ Иттифоқ томи бузилиб, томирлари узилиб, ҳар бир миллат ўз ташвиши, “омон қолиш” йўлини ўзича излаш билан овора бўлиб, ўз ўқига ўралиб бўғилаётган, ўз ёғига қоврилаётган мураккаб ва қийноқли айни пайтда умидини қўлидан бермаётган бир даврда эмас, Янги аср арафасида эшитдим.

Дугонам ҳақ. Чамаси ўн йиллардан ошдимикин ўз касби, нуфузи, жамиятдаги ўрни, мавқеидан қатъи назар жуда кўпчилик — уйда ўтирган аёллардан тортиб, институтларда ёшларга сабоқ бераётган ўқитувчиларгача (аксарияти аёллар) ўзларини “иккинчи истеъдод” — тижорат, савдо-сотиқ, чайқовчиликда синаб кўришни, унинг ҳар қандай кўринишидан ҳазар қилмай, ўзлари учун асосий касб, “асосий истеъдод” ёки керагича, аниқроғи оилага етадиган даромад топиш манбаи деб қабул қилдилар. Улар сирасида илгарилари остона ҳатлаб эшикка чиқмаганлари, тўрва кўтариб бозор қилишни ўзларига ор билганлари ҳам бор. Эндиликда улар тўрттаси бир контейнерни эгаллайдиган катта-катта антиқа сумкалар билан юрт чегараларини (ўша юртларнинг яхши йўлга қўйилган сервиси ёрдамида) осон ҳатлаб ўтаяптилар.

— Сервислар ўз йўлига! — дейди куюниб врач дугонам. — Бу қатновларнинг оилага вақтинчалик иқтисодий енгиллик туғдираётгани ҳам ростдир. Аммо уларнинг аёл кўзида, қалбида пайдо қилаётган ўзгаришлар асоратини, руҳий инқироз асоратини кейин ҳеч нарса билан тўлдириб бўлмасмикин, деб ўйлайман. Билмадим, қайси шоири замондан қолган бу байтлар бот-бот қалбимни тирнайди:

Эрлари уйда ўтириб,
Хотинлари бозор қилур!
Бул замон қандай замон?

Бунинг ҳаётимизга, жамиятимизга, айниқса, болалар тарбияси, демакки, келажагимизга таъсири қандай бўлади, деб ўйлайман, ўйлаганим сари руҳим азият чекиб, бошим эгилиб боради. Чунки Юлдузхоннинг “Мардикорга чиқди аёллар!”и. менда фақат ачиниш эмас, жуда катта изтироб уйғотади. Четга тижорат деб чиқаётган аёлларнинг мардикордан нима фарқи бор?! Қолаверса, уларнинг ҳаммаси ҳам яхши ном билан қайтмаётгани ҳам сир эмас. Гапнинг рости-да, ўтган аср бошида отилиб паранжини ёққанлар орасида, майли уларни ҳам Аллоҳ раҳмат қилсин-у, унча-мунча сув юзидаги кўпик бўлгандек, аср охирида Мустақиллик туфайли дунёга “отилиб” чиққанларнинг ҳам ҳаммасининг бирдан-бир ташвиши иқтисодиётимизнинг кемтигини тўлдириш эмаслиги кўпга аён бўлиб қолаяпти-ку...

Дугонамнинг якуний гапи хотирамга михланиб қолди:

— Дунёда мол-мулк ўткинчи, инсон дунёга онасидан қандай туғилган бўлса, шундай кетади, деб ўйлайдиганлар тобора кам қолаётганга ўхшайди. Инсоннинг одамларга қилган яхшилиги, саховати, иймонининг бутлиги, наслининг тозалиги — унинг бу дунёда кийган ва шу дунёда қоладиган либосидир, руҳи, хотирасидир, бизга куч ва мадад берадиган буюк қадриятдир дегувчилар, шунда маҳкам турувчилар тобора камаяётгандек. Шундай ахлоқ билан, ҳали ҳам “китобийлар” қаторида яшаётганимга кўпчилик, ҳатто айрим яқинларим ҳам устимдан кулишаётгандек бўлаверади. Кўзингизни очсангиз-чи, одамлар! — деб ҳайқиргим келади-ю, лекин ёш оқиб кетмасин деб кўзимни юмаман, “оҳ!” чиқиб кетмасин деб оғзимни юмаман!.. Айни пайтда қалбимда мингинчи бора умид учқунланади...

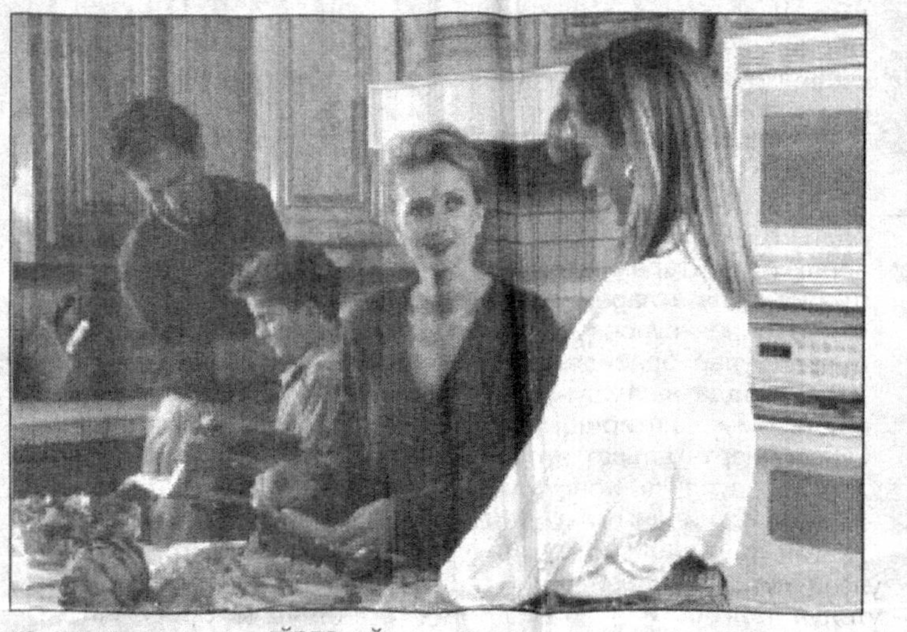

Дугонамнинг умиди — менинг умидим. У менинг Янги асрга юким. Унинг дарди — менинг ҳам дардим!

Раҳима ШОМАНСУРОВА

Ибрат

Тошкент шаҳар Собир Раҳимов туманидаги Абдулла Муродхўжаев номли 23-ўрта мактаб раҳбари Шаҳодат опа Абдураҳмонованинг ҳаётдаги шиори: Ҳақиқат! Ҳеч қачон тушкунликка тушмаслик, ҳаракатдан ва янгиликка интилишдан тўхтаб қолмаслик. Бу шиор таъсири у киши ўн йилдан буён раҳбарлик қилаётган мактаб фаолиятида ҳам яққол сезилади.

ҲАҚИҚАТНИ ШИОР АЙЛАГАН

Раҳбарликни қойилмақом уддалаётган аёллар бисёр юртимизда

Шаҳодат опа дастлаб раҳбарлик лавозимини эгаллаганида мамлакат ўтиш даври қийинчиликларини бошидан кечираётган, бу ҳолат мактаб ҳаётига ҳам ўз салбий таъсирини ўтказиб улгурган эди. Бироқ Шаҳодат опа эсанкирамади. Чидам ва матонат билан вазифасини уддалашга киришди. Жон койитиб қилинган меҳнат тезда самарасини берди. Мактабнинг моддий техника базаси яхшиланди, таълим-тарбия ишлари ҳам тубдан ўзгарди. Мактаб давр талабига жавоб бера оладиган илм масканларидан бирига айланди.

Эндиликда ўқувчилар учун яратилган қулайликлар киши ҳавасини келтиради. Замонавий технологиялар билан жиҳозланган лингофон хоналари дейсизми, сўнгги русумдаги ўқув компьютерлари, маълум фандан дарс ўтишга мослаштирилган махсус хоналар дейсизми — ҳамма-ҳаммаси ўқувчилар хизматида.

Мактабда ота-оналар ва ўқувчиларнинг қизиқишларига кўра 1—11-синфларда инглиз тили дарслари киритилиши, ЭҲМ дарсларининг бошланғич синфлардан бошлаб жорий этилиши ҳам айнан Шаҳодат опа раҳнамолигида амалга ошганлигини эслатиб ўтмоқ жоиз.

Шаҳодат опани ахтариб борган киши доимо уни гоҳ ота-оналар билан қизғин суҳбатда, гоҳ ўқитувчилар билан уларнинг оилавий шароитлари, уларни қийнаётган муаммолари ҳақида сўзлашаётган, гоҳ ўқувчилар билан бирон-бир тадбирга тайёргарлик кўраётган ҳолатда учратади. Шундан бўлса керак, ҳозир мактаб тумандаги энг яхши илм масканлари қаторидан жой олган.

Мактабда собиқ ўқувчилари билан хотира учрашувлари ҳам тез-тез уюштириб турилади. Шундай учрашувлардан бири яқинда бўлиб ўтди. Унда мактабни 30 йил аввал битирган собиқ ўқувчиларнинг қадрдон мураббийлари: Шоқодир Шораҳмедов, Машҳура Раҳматуллаева, Рамзиддин Файзиев, Айниддин Ғиёсов, Тўхтамурод Акбаров, Абдусалом Саидкамолов, Муҳаббат Мирабдиева, Рихсивой Қўчқоров қатнашди.

Самимий руҳда ўтган учрашувда собиқ ўқувчилар номидан Ҳабибулло Абдулмажид, Маҳфуза Қосимова, Ҳаким Рашидов, Муаттар Ҳошимхўжаева, Шарофат Халилова, Шарифа Самадхожиева ва Исроил Алимов ўз миннатдорчиликларини изҳор қилдилар.

Шаҳодат опа методик ва ҳаётий масалаларда барча учун яхши маслаҳатчи ва маслакдош. Тажрибали раҳбар бўлиш баробарида у бахтли бир оиланинг бекаси, юртнинг порлоқ келажагига муносиб ҳисса қўша оладиган қобил фарзандлар тарбиялаётган меҳрибон она ҳамдир.

Унинг катта қизи Нилуфар она йўлидан борди. Ўзбекистон Жаҳон тиллари университетини тамомлаб, шу мактаб ўқувчиларига инглиз тилидан сабоқ бермоқда.

Ўғли Суҳроб келажакда иқтисодчи бўлиш ниятида.

Қизи Мадина ҳозирда 8-синфда таҳсил олмоқда. Мактабнинг ташкилотчи ва намунали ўқувчиларидан ҳисобланади.

Фарзандларида ҳам онадаги талабчанлик ва ҳаётий қувноқлик мужассам.

Ютуқлар боиси сўралганда, Шаҳодат опа камтарлик билан: “Мен турли йиллар ушбу даргоҳга етакчилик қилган Васила опа Хўжаева, Жалил ака Ёқубов, Ботир ака Ниғмонов каби устозларимнинг ишларини давом эттирдим, холос. Неки муваффақиятга эришган бўлсак, барчасига ана шу устозларим тамал тошини қўйган деб биламан”, дея устозларини ёдга олади.

Шаҳноза ҒОИПОВА

Мадҳ

МУНАВВАР ҚЎЛ

Аёлнинг қўлидан таралар анбар,
Йўргагин зирҳида меҳрдан гавҳар.
Кафтларга олсангиз аёлнинг қўлин,
Пахтадай юмшоғу қўри мунаввар.

Аёлнинг қўлида бор нонинг иси,
Хизрнинг чопонин тиккан ҳам ўзи.
Дунёни тебратиб турса-да, лекин,
Бир мурғак боладай боқади кўзи.

Аёлнинг қўлида бешик тебранар,
Алласин сеҳрига борлиқ беланар.
Бул ҳаёт заҳарин суниб турса-да,
Барибир ёрининг кўнглини олар.

Аёлнинг қўлида игна ўйнайди,
Чокига сеҳрлар қўшар кўйлакнинг.
Қўғирчоқ сифатли бола ясатиб,
Ичига хуморлар жойлар ўймоқнинг.

Аёлнинг қўли гул — гулдир хонадон,
Нотоза ишни ҳам айлайди ҳалол.
Онанинг қўллари чиқмас ҳеч ёддан,
Ҳаёт ул қўллардан топади камол.

Шарофат БОТИРОВА

ЭЪТИРОФ

ҚАЛБ СОФЛИГИ

Эркакларнинг ишончидан кўра, аёлларнинг гумони кўпроқ тўғри бўлиб чиқади.

Киплинг

Табиат аёлга шундай дейди: уддасидан чиқсанг гўзал бўл, хоҳласанг оқила бўл, аммо идрокли бўлмоғинг шарт!

Бомарше

Эркак киши танлаган қайлиққа қараб, у одамнинг кимлиги, ўз қадр-қимматини биладимийўқми, осонгина билса бўлади.

Гёте

Агар қалбимиз соф бўлса, “аёл” сўзи биз учун улуғворликка лиммо-лимдир.

Сенанкур

Оқила рафиқам! Агар эринг ёнингда бўлишини истасанг, шунинг пайига тушгинки, токи у ҳеч ерда сенинг хузурингдаги каби роҳат-фароғат ва мулойимликка дуч келмасин.

Пифагор

ҲАДИСЛАРДАН

Хотинларда эрнинг ҳаққи кўпроқдир. Эрларда эса оналарининг ҳаққи кўпроқдир.

* * *

Эр билан хотин бир-бирига марҳамату муҳаббат назари билан қараса, бир-бирларига изҳори муҳаббат қилишса, бутун гуноҳлари бармоқ ораларидан тўкилур.

* * *

Жаннатга кираман деган одам оналарнинг ризолигини олсин.

* * *

Ҳаёли, одобли бўлмоқ ҳар вақт хайрли ишларга сабаб бўлур.

Рўзғор

УЙ ТУТИШ ОДОБИ

Ислом шариатимиз ҳар қачон поклик ва софликка ундайди. Воқеан пок бўлганда бир роҳатлик ҳам бордирки, ҳар ким ўзи синаб кўрган бўлса керак. Шунинг учун уй ва хоналарни чўп-хаслардан, чанг-тупроқлардан супуриб туришга одат этмоқ лозимдир. Ўшандоқ идиш-товоқ, қошиқ-пичоқ, қозон, самовар ва шу кабиларни ҳар доим пок этиб турмоқ зарурдир.

Ўргимчак уяларини олмоқ ва уй атрофларини соф тутмоқ хотунларнинг энг катта вазифалари ҳисобланади. Ҳар нечук бўлса-да, мусулмон кишига пок турмуш қурмоқни шариат буюради.

Эски ва исланган сувларда балиқлар ўлганлари каби, ҳаво ночору бузуқ бўлса, одамларда ҳам хасталик ва ранжишлик зоҳир бўлади. Шунинг учун яшайтурган ўринларни, хусусан, уйларнинг ичларини ювиб қуритмоқ, ис ва шу каби нарсалардан соф этмоқ керак. Фурсати билан деразаларни очиб, уйнинг ҳавосини алмаштирмоқ фойдалидир. Шунингдек, ортиқ иссиқ бўлмаган қуёшда юрмоқнинг ҳам фойдаси бор. Уйнинг кичкиналиги сабабли лампа, шам ва ёки одамларнинг нафаслари билан ҳаво бузилса, у вақтда эшик очиб бўлса ҳам ҳавони янгиламоқ лозим. Лекин терлаган ҳолда очиқ дераза олдида ўтирмоқ зарарлидир. Янги солинган уйларда бўёқлар тамом қуриб кетмасдан яшамоқ ҳам зарарлидир.

Олимат ул-Банотнинг “Муошарат одоби” рисоласидан

СЕРФАРЗАНДЛИК

Серфарзанд аёллар ҳақида эшитганмисиз? Маълумотларга қараганда, Москва шаҳридан 241 чақирим нарида жойлашган Шуя қишлоғида яшаб ўтган Фёдор Васильев (1707—1782) исмли кишининг рафиқаси 1725 йилдан 1765 йилга қадар 27 марта туққан экан. Шундан 16 марта иккитадан, 7 марта учтадан ва 4 марта тўрттадан эгизак бола кўрган. Эътиборлиси, 69 нафар фарзандининг деярли барчаси яшаб кетган. Шунингдек, чилилик Леонтина Албина (1921 йилда туғилган) 55 нафар ҳамда аргентиналик Мария Оливер (1939 йилда туғилган) 32 нафар фарзанди билан дунёнинг энг серфарзанд аёллари сафида пешқадамлардандир.

GLOBUS international life

АҚШ

ЯНГИ ПРЕЗИДЕНТНИНГ ЯНГИЧА СИЁСАТИ

Оқ уйга президентликка номзоди қўйилганидан сўнг кичик Жорж Буш маъмуриятга янги вазирларни ҳамда унинг сиёсатини қўллаб-қувватловчи сиёсатчиларни йиғиб бўлди. Энди Буш 20 январда қасамёд олишга тайёр ва расман АҚШнинг президенти ҳисобланади. Буш давлат ташқи сиёсатида мутахассис бўлмаса ҳам унинг отаси ва ҳукуматдаги яқин кишилари Бушга ташқи сиёсатни олиб боришда ёрдамлашиши аниқ.

6 йиллик Техас штати губернаторлик лавозимидан бўшаганидан сўнг Буш Американинг ички ва ташқи сиёсатини шакллантира бошлайди. Аммо республикачи Бушнинг сиёсати Демократ Билл Клинтондан тамом фарқланади дегани эмас. Сабаби, америкаликлар ўзлари таъкидлаганидек, республикачилар ва демократларнинг сиёсатга бўлган муносабати кўп томонлама ўхшаш. Ички сиёсатда Жорж Буш таълим, иқтисодиёт, қуролланиш, экология, бир жинсли никоҳ, умумий соғлиқ тизими каби соҳа ва масалаларда ислоҳотлар ўтказмоқчи. Масалан, Буш иқтисодиёт соҳасида 10 йил давомида 1,3 триллион АҚШ доллари миқдорида солиқни қисқартиришни таклиф қилди.

Ташқи сиёсатда Бушнинг аниқ режалари йўқ. Сайловларда Жорж Буш айтганидек, АҚШ миллат манфаатлари билан шуғулланиши ва жаҳон бўйлаб давлатлар сиёсатига аралашмаслиги лозим.

Ж.Бушнинг бундай ички сиёсатга берган урғуси чет эл ҳукумат раҳбарларини ўйлантирди. Аммо улар АҚШ президентлик номзодини қўллаб-қувватлашини таъкидладилар.

Масалан, The Korean Herald газетаси хабарига кўра, Жанубий Корея ҳукумати Сеул ва Вашингтон ўртасида мустаҳкам дўстона алоқалар ўрнатишига ишонч билдирди. АҚШ Шимолий Кореяга бўлган сиёсатида Жанубий Кореяни қўллашини таъкидлади. Айрим кореялик сиёсатчиларнинг айтишича, Буш ҳукумати Клинтон ҳукуматига қараганда коммунистик Шарқий Кореяга нисбатан қаттиққўл сиёсат олиб боради ва Бушнинг ҳарбий кучга асосланган дипломатияси Корея ярим оролида тинчлик ўрнатиш жараёнини сусайтириши мумкин. Буш Шарқий Кореяда ракета ва қурол ишлаб чиқариш жараёнини тўхтатишни талаб қилиши кутилмоқда. Ўтган йили октябрь ойидаги президентлик дебатида Буш "Биз тинчликни ва минтақавий барқарорликни ўрнатиш учун ҳарбий кучларимизни Корея ярим оролида сақлашимиз лозим" деди.

Америка сайловларидан олдин Пхеньян АҚШ билан муносабатларни яхшиламоқчи бўлганди. АҚШ давлат котиби Мадлен Олбрайтнинг октябрь ойидаги Шарқий Кореяга ташрифи шимолий-шарқий Осиё минтақасида ва Корея ярим оролида тинчликни сақлашга имконият яратди.

Хитой, Россия ва бошқа ғарбий давлатларнинг норозилигига қарамай, Буш бошчилигидаги республикачилар Кореяда АҚШнинг миллий ракета ҳимоя дастурини бошлашга аҳд қилди. Февралда АҚШга ташрифни режалаштирган Япония бош вазири Йоширо Мори АҚШнинг Японияга нисбатан дипломатик жараёнида кескин ўзгаришлар бўлмаслигини айтди. Республикачилар Япониядан иқтисодиёт соҳасида яқинроқ иттифоқ тузиши кутилмоқда. Йомиури Шимоун газетаси хабарига кўра, Американинг Хитой ва Шимолий Кореяга бўлган қаттиққўллиги Япониянинг икки давлатга бўлган муносабатини ўзгартириши мумкин.

Ўрта Шарқда Буш Исроилни қўллаб-қувватлашини айтди. Аммо Буш Америка Исроил ва Фаластин музокараларини олиб бориши керак эмаслигини, балки араб давлатларидан минтақада тинчлик ўрнатишда ёрдам сўрашни лозим топди.

Югославияда Буш Европа давлатлари тинчликни ўрнатиши ва Болқон минтақасидан АҚШ қўшинларини олиб чиқиш зарурлигини таъкидлади.

INTERNET хабарлари асосида
Дилнора АЗИМОВА тайёрлади

Умрингизга барака!

"НЕМИСЛАРНИНГ КАТТАСИ..."

(Нимҳазил)

"Бор экан-да йўқ экан, оч экан-да тўқ экан, бўри баковул экан, тулки ясовул экан... ўтган XX асрнинг қоқ ўртасида рўйи замин сайқали бўлмиш Самарқанднинг кунгайидаги Жомбой туманида чақалоқ дунёга келган экан. Ўғиллик бўлишганидан ота-она хурсанд, чақалоқнинг қулоғига азон айтиб, тўрт-беш танга ишлайман дея қишлоқ домласининг қулоғи оғзида... Шу десангиз, домла чақалоқнинг қулоғига азон айтиш учун келганида у шунақаям чинқириб йиғлабдики, унча-мунчага кўндириб бўлмасмиш. Унинг йиғисидан домла ҳайрон. Ҳар ҳолда, уруш кўрган эмасми, таажжубдан ёқасини ушлабди. Шунда раҳматли Шафоат ая "домла почча, тезроқ айтинг азонингизни, қозонга ширчой (сут) қўйганман, тошиб кетади", деганидан кейин домла ўзига келиб, азон айтган экан. Расм-русум тугагач, ширчой ичаётиб, домла: "Бу чақалоқнинг йиғиси бошқаларникига сира ўхшамайди-я, немисча йиғладими дейман?!", деган экан. Чақалоқнинг ота-онаси эса: "Вой, домла почча, нафасингизни ел учирсин, бу нима деганингиз?!" дейишса, домла гапдан қолмай: "Мен бир нарсани билмасам, гапирмайман, йиғисидан кўриниб турибди, боланг катта бўлса немис бўлади, лекин унча-мунчаси эмас, немисларнинг каттаси бўлади", дея башорат этган экан. Домланинг гапи беҳикмат эмас. Бола катта бўлиб, Жомбойдаги Улуғбек номли ўрта мактабни тугатибди. Сўнгра Тошкентдаги Чет тиллар институтини тамомлаб, "ғирт" немис бўлиб чиқибди".

Ҳурматли ўқувчи, келинг, шу ерда "рекламная" пауза қилайлик-да, кундалик ҳаётга қайтайлик. Эртакда гап филология фанлари номзоди, олмон, инглиз, француз, голланд, рус, тожик, турк, гуржи ва албатта, ўзбек тилида ҳам эркин гаплаша оладиган, юзлаб олмон халқ эртакларини ўзбек тилига ва ўзбек халқ эртакларини олмон тилига қойилмақом қилиб ўгириб, чоп эттирган олим Хуррам Раҳимов тўғрисида кетмоқда. Яхшиси, у киши "содир этган қилмишлар"ни бир-бир санаб чиқайлик.

1990 йилда "Ўқитувчи" нашриёти "Ўзбек халқ эртаклари" тўпламини (Хуррам Раҳим таржимасида) олмон тилида чоп этди. Ундан "Муқбил тошотар", "Олтин балиқ", "Тилла қовун" ва "Қорасоч пари" деган халқ эртаклари ўрин олди. Содир этилган "қилмиш", яъни чоп этилган бу китобча катта шов-шувларга сабаб бўлди.

Ҳай майли, ёшлигига бориб, сал ўйинқароқлик қилибди, кечирсак йўлга тушиб қолар деб турилган бир пайтда бундан-да оғирроқ "қилмиш" содир этилди. Немиси тушмагур Германиядан накд етти оққушни учириб келса бўладими? 1991 йилда "Чўлпон" нашриётида чоп этилган "Етти оққуш" тўпламига таржимон ёшлик қилиб, Бехштайн ва ака-ука Гриммлар тўплаган юзга яқин олмон халқ эртакларини киритибди. Ана, холос! Йўқ, окоси, бунақаси кетмайди, биринчи "қилмиш"ни-ку, кечиргандик. Аммо ўзингизга дурустроқ хулоса чиқармай чакки қилибсиз, энди ўзингиздан кўринг.

Шундай қилиб, олим ўша йилиёқ "номақбул қилмишлари" учун Тбилиси университетига ва Москва тилшунослик университетига докторантурага "жўнатиб юборилди". Олим "қувғин"да ҳам тиниб-тинчимади, чунки... эртакдаги домла поччанинг гапи эсингиздами, у киши "бу боланг катта бўлса немис бўлади, лекин унча-мунчаси эмас, немисларнинг каттаси бўлади", деган эдилар. У кишининг гаплари қисман амалга ошган, қисман эса ҳали амалга ошмаган эди. Шу сабабдан олим 1995-1998 йиллар давомида "Либерти" қўшма корхонаси ва "Савоб-Эмпэкс" фирмалари раҳбари сифатида Австрия, Германия ва Швейцарияни кезиб чиқди. Бу давлатларнинг қатор фирмалари билан ташқи иқтисодий ва маданий алоқалар олиб борди ва "бор-йўғи" лўла болишдек келадиган ўнга яқин эртак тўпламларини, ўзининг айтиши бўйича "шундай бир варақлаб чиқиш учун" олиб келди.

1998 йилнинг ноябридан шу кунгача олим Низомий номли Тошкент Давлат педагогика университетида доцент ва герман филологияси кафедрасининг мудири (КАТТАСИ) лавозимида фаолият кўрсатиб келмоқда. Айни пайтда у "КАТТА олмонча-ўзбекча луғат" тузиш борасида ҳам КАТТА ишлар олиб бормоқда. Энди ўзингиз танингизга мундоқ бир ўйлаб кўринг, мақолага "Немисларнинг КАТТАСИ"дан бўлак яна қандай сарлавҳа қўйишим мумкин эди? Бунинг устига мен бир кичкина немис бўлсам...

деб имзо чекувчи
"НЕМИСЛАРНИНГ КИЧКИНАСИ".

(Қулоққа айтиладиган гап: Эшитишимизча, эрта-индин "Немисларнинг каттаси" — Хуррам Раҳим 50 ёшга тўлармиш. Башоратингизга тан, азончи домла почча!)

Шов-шув

МИЛЛИОНТАЛИК ДОЛЛАРНИ КЎРГАНМИСИЗ?

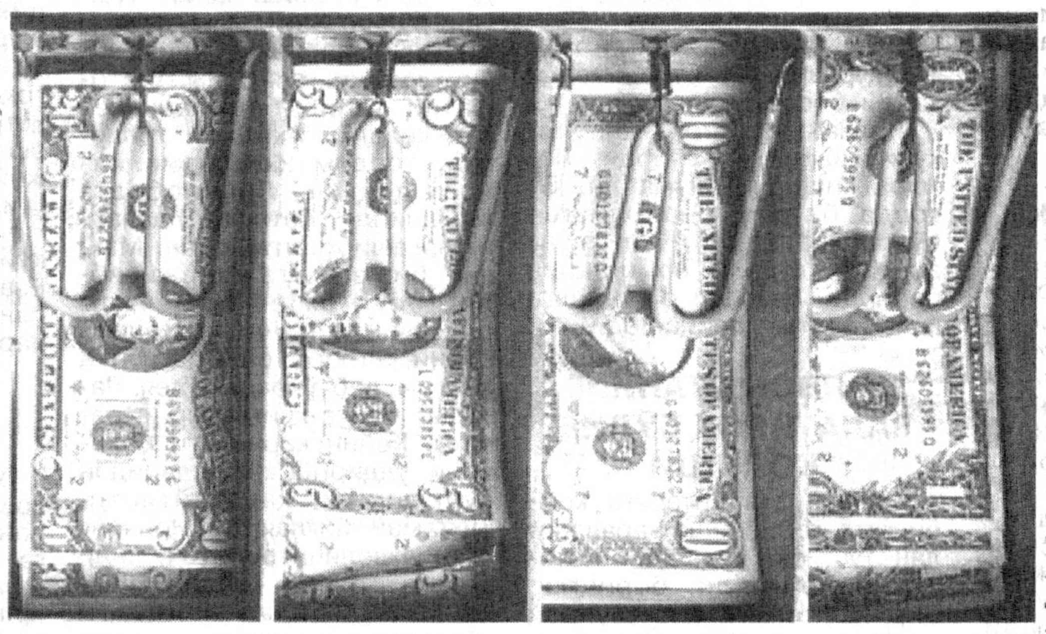

"Америка орзуси" ҳақида эшитган чиқарсиз. Менинг ҳам қулоғимга чалинган эди-ю, бироқ унинг маъносига кўпам аҳамият бермаган эканман. У миллионер бўлиш дегани экан. Миллионер бўлишга Американинг нима алоқаси бор экан дейишингиз мумкин. Алоқасими? Бор экан: долларда миллионер бўлиш — Америка орзуси ҳисобланаркан...

Америка Қўшма Штатлари валютаси ҳисобланмиш доллар 7 хил қийматда муомалага чиқарилган: 1, 2, 5, 10, 20, 50 ва 100 доллар кўринишида. Лекин кўпчиликка номаълум бўлган яна 4 хил қиймат бор. Булар 500, 1000, 5000 ва 10000 долларлик банкнотлар. Юқоридаги 7 хил қийматни истаган давлатда учратишингиз ва эркин айирбошлашингиз мумкин. Аммо кейинги 4 хил қиймат АҚШ Федерал захираси тизимининг қарорига кўра фақат Қўшма Штатлар чегараси ичида муомалада юради. Шунинг учун ҳам АҚШдан ташқарида уларни учратиш эҳтимоли жуда кам. Хуллас, кўриб қолсангиз, анқонинг уруғини топгандай бўласиз.

Ортда қолган асримизнинг сўнгги йилларида ғалати мишмишлар пайдо бўлди. Эмишки, муомалага БИР МИЛЛИОН долларлик банкнот чиқарилган. Наҳот, америкаликлар шундай катта қийматли пул чиқаришган бўлса...

Миллион долларликни алмаштириш бўйича илк таклиф Чеченистонда бўлди. Миллионнинг эгалари унга 650000 майда доллар таклиф этишди. Сотувчилар бир адвокат ва уч тадбиркор эди. Миллион сотилдими-йўқми, буёғи ҳақида ҳеч гап чиқмади. Орадан салкам ярим йил ўтиб, Россиянинг Волгоград шаҳрида яна битта миллионталик сотувга қўйилди. Нарх — ярим баҳоси: 500000. Унинг кейинги тақдири ҳақида ҳам ҳеч гап бўлмади.

Ниҳоят, кейинги таклиф Қозоғистоннинг жанубий пойтахти — Алматида "бўй" кўрсатди. Республикадаги йирик банклардан бирининг ходими валюталар бўйича экспертга телефон қилиб қолди. Ўша гап: миллион долларлик банкнотни олиб келишган, сотиб олишни таклиф қилишяпти.

— Келиб, расмий экспертиза ўтказсангиз, пул жуда ғалати.

Эксперт келганида хона қуролланган (костюмнинг остида) икки киши томонидан қўриқланарди. Ичкарида банк президенти ва озғингина киши бор эди. Экспертни таништиргач, банк президенти чиқиб кетди. Ҳалиги киши папкачадан қалин полиэтилен пакетни, унинг ичидан эса чиройли конвертни чиқарди. Энг ичкаридагини — банкнотни чиқариб, стол устига авайлабгина қўйди.

Экспертнинг баданидан совуқ тер чиқиб кетди. Ахир қаршисида нақ 1 миллион доллар тургач, тер чиқмай... (узр!) бошқа нарса чиқсинми?! Кейин иш бошланди: эксперт банкнотни синчиклаб ўргана бошлади.

Катталиги одатдагидек — стандартга мос, қоғози эса бошқа банкнотларникидан қалинроқ. Кўк ва қизил ҳимоя толалари бунда йўқ. Олд томонининг марказида Озодлик ҳайкалининг тасвири туширилган. Тўртта бурчакда "1" рақами ва "М" ҳарфи ёзилган. Банкнотнинг номери қоидадаги каби "М" ҳарфи билан бошланган, бироқ 7 хонали сон ёзилган (одатдаги банкнотларда 8 хонали бўлади). Бурчакларда, тўртбурчакларнинг ичида 4 марта 1000000 рақамлари битилган. Пастдаги ёзув яна такрорлайди — "ONE MILLION DOLLARS". Чиқарилган йили — 1988. Марказда, чап томонда юмалоқ муҳр босилган. Ўнг томонда устидан "One million dollars" ёзуви ўтган тўрт қиррали яшил тамға ва иккита имзо: ғазна директори ва халқаро ғазна мутахассисиники.

Ранги — қора ва сариқ.

Ие! Жуда ғалати-ку?! 8 хонали номер ўрнига 7 хонали; халқаро ғазна мутахассисининг имзоси (фақат АҚШда муомала қиладиган банкнотларга унинг нима кераги бор?); муҳрдаги "Миллионерлар халқаро ассоциацияси" ёзуви; "United States of America"даги артиклнинг тушиб қолгани; банкнот "хўжайини" — Федерал захиралар тизими белгисининг йўқлиги... ғоят шубҳали...

...Ҳаммаси банкнотнинг олд томонига митти ҳарфлар билан битилган матн таржима қилингачгина маълум бўлди. Унинг мазмуни қуйидагича эди: "Қўшма Штатлар ушбу бойлик сертификати бўйича ўтмишда ва ҳозирда молиявий мажбуриятни тасдиқламайди". Ана, холос. Ишлар расво-ку!

Банкнотнинг орқа томонидаги яна бир матн масалага янада ойдинлик киритди: "Ушбу сертификат Америка орзусига бўлган ишончни фақат расман таъминлайди ва ҳимоя қилади".

...Америка орзусига эришдик. Миллион долларли бўлдик. Энди ҳамма миллионер бўлиши мумкин. Совғасалом сотиладиган дўкончанинг олдига борасиз ва ... 15 долларга икки томонига қайта-қайта 1000000 рақами ва ёзувда "ONE MILLION DOLLARS" деб битиб қўйилган банкнотни сотиб оласиз. Ҳар қалай, миллионер бўлиш орзуингиз... амалга ошади-да.

Ҳалиги банкнотнинг эгаси эса, экспертнинг хулосасидан сўнг докадек оқарди, кейин икки қўриқчиси билан секин ғойиб бўлди...

Агар сизгаям миллионталик таклиф қилиб қолишса, ҳай-ҳай, ҳовлиқиб қолманг. Тил билишга нима етсин. Ҳаммаси равшан бўлади-қолади. Мабодо, инглизчани билмасангиз, айтиб қўяй, "NON-NEGOTI ABLE" деган ёзуви борми, ҳайҳот ола кўрманг. У — бор-йўғи сувенир!

Хориж матбуоти асосида
ШЕРЗОД тайёрлади

Фожеа

КУЛФАТГА БОШЛАЁТГАН ҚАШШОҚЛИК

Дунёда аёллар савдоси йил сайин қизигандан-қизиб бормоқда. Вазиятнинг кескин тус олиши аёллар ва болалар келажагига хавф-хатар солаяпти. Айниқса, Жазоир, Афғонистон ва айрим ғарб давлатларида уларга нисбатан шафқатсизларча муносабатда бўлиш ор саналмай қолгани кишини ташвишлантиради.

1998 йилда Миграция бўйича Халқаро Ташкилот (МХТ) АҚШ—Европа Иттифоқи Трансатлантик давлатлари доирасида аёллар савдосини бартараф этишга қаратилган махсус анжуман уюштирганди. Сўнгроқ эса Украина ва Польшада ҳам ана шу мазмунда учрашувлар ўтказилди. МХТнинг маълумотларига қараганда, 500 мингга яқин аёл ишсизлик туфайли Украинадан чиқиб кетган. Уларнинг аксарияти хорижда сарсон-саргардонликда кун кечиришга, фоҳишалик ва турли жирканч ишларнинг бошини тутишга мажбур бўлмоқда. Турмуш ташвишлари сабаб хорижга чиққан аёллар кўп ҳолларда бевақт ва ноқонуний фарзанд кўришнинг олдини олиш мақсадида турли дорилар истеъмол қилишлари ва аборт натижасида меҳнатга яроқсиз, энг муҳими, маънан мажруҳ бўлиб қолмоқда.

Аёллар ўғирланиши ва хўрланишининг олдини олиш учун жон куйдираётган ташкилот ва давлатлар ҳам оз эмас. Масалан, Европа Иттифоқи МДҲ ва Ғарбий Европада аёлларнинг ўғирланишини тугатиш мақсадида Украина, Польша, Чехия ва Голландия ҳамкорлигида 168 минг АҚШ доллари миқдорида маблағ ажратди. Ушбу ажратма нодавлат ва нотижорат ташкилотлар кўмагида муаммонинг олдини олиш ва аёллар ҳақ-ҳуқуқини кенгроқ тарғиб этишга қаратилган тадбирларга сарфланади.

Маълумотларга кўра мазкур фожеанинг келиб чиқишида баъзан аёлларнинг ўзлари ҳам "бош-қош" бўлаётгани кузатилса-да, аммо мамлакат миқёсида қашшоқликни йўқотиш ва аёлларга қулай меҳнат шароитлари яратиш вазиятни юмшатиши мумкин.

Дилбар АРАЛОВА

Табиат

"... СУВ ҲАҚИДА ҲЕЧ ЎЙЛАБ КЎРДИНГИЗМИ?!"

GEF

Сув - тириклик манбаидир!

Зардуштийларнинг муқаддас китоби "Авесто"да, яҳудийларнинг асоси "Забур"да, насронийларнинг улуғ китоби "Инжил"да ва ислом оламининг илоҳий китоби "Қуръони карим"да сувнинг яратувчилик, яшнатувчилиги хусусида ва барча тирик мавжудотнинг "баракотли ва улуғ неъмат" — сувдан яралганлиги ҳақида фалсафий фикрлар баён қилинган. Бу муқаддас китобларда сув улуғ неъмат сифатида таърифланади, абадийлик, поклик, ҳалоллик, ёруғлик тимсоли дея улуғланади. Масалан, "Авесто"да шундай сўзлар бор: "Тоғнинг бир жилғасини қуритган, сувнинг бир томчисини булғатган кимса тангри қаҳрига учраб, дўзахга киради". Китобнинг бошқа саҳифасида эса инсон умри давомида сув, тупроқ, олов, умуман дунёдаги жамики яхши нарсаларни пок ва бус-бутун асрашга бурчлилиги, ер, сув, ҳаво, оловни асраш қоидаларини бузган киши 400 қамчи саваланишга маҳкумлиги ёзилган.

Муқаддас китобларда сув Аллоҳ билан бевосита боғлиқ ҳолда улуғланганини кўриш мумкин. Ҳатто, унинг арши сув устидалиги ҳам кўп ўринларда таъкидланади. Бу ҳақда "Забур"да шундай мисралар бор:

"Улуғ подшоҳ худованд,
У денгиз узра ерни бунёд этган,
Уммонлар узра уни маҳкам ўрнатган...
Абадийдур унинг иноятли!
Ерни сув устида ўрнатган.
Абадийдур унинг иноятли!"

"Қуръони карим"нинг қатор сураларида юқоридаги мисраларга ҳамоҳанг қавллар бор. "Худ" сурасида "Илгари у зотнинг арши сув устида (яъни, у арш остида сувдан бўлак ҳеч нарса яратилмаган эди)" деган ояти карима фикримиз тасдиғидир.

Муқаддас манбаларда сувга инсоннинг "зоҳирий" кирлари билан "ботиний" кирларини — катта-кичик гуноҳларини ювиш-поклаш қудратига эга илоҳий куч сифатида қаралади. "Инжил"да "Улар гуноҳларини эътироф этиб, Яҳёнинг буйруғи билан Иордан сувига чўмилиб иймон келтирур эдилар" дейилади. Унинг бошқа саҳифасида эса сув инсоннинг қудратли нажоткори сифатида улуғланади: "Ким ишониб сувда иймон келтирса нажот топади".

Бу кўҳна дунёда ҳеч нарса абадий эмас. Замонлар ўтиб осмонўпар тоғлар емирилади, азим чинорлар қурийди, айқириб оқаётган дарёларнинг, чайқалиб ётган чексиз, тубсиз денгизларнинг сувлари камайиб, ҳатто қуриб қолиши ҳеч гап эмас. Дарё, булоқ сувларининг қуриб қолиши, улар ўрнида қақраган чўллар пайдо бўлиши ҳақида "Инжил" шундай дейди: "Худованд дарёларни чўлга айлантирди,
Булоқларни эса қуритиб юборди".

Шу ўринда беихтиёр йирик мутасаввуф шоир Ҳувайдонинг ушбу тўртлиги ёдга келади:

Афсус, юз афсуски, эрлар ўтди,
Лаб ташна бўлиб оҳуйи чўллар ўтди.
Бу зол фалак ваъдасига берма кўнгул,
Дарё қурди, қаърида йўллар ўтди.

"Қуръони карим"нинг "Мулк" сурасида ҳаёт манбаи бўлган сувнинг ер тубига сингиб кетиши мана бундай баён этилади: "Эй Муҳаммад, у мушрикларга айтинг, хабар беринг-чи, агар баногоҳ сувларингиз ер тубига сингиб кетар бўлса, у ҳолда ким Сизларга оқар сув келтира олур?" (30-оят)

Дарҳақиқат, агар сувга нисбатан беписанд муносабатда бўлсак, уни ахлатлар, оқовалар билан булғаб, бебилиска сарфиётни давом эттираверсак, оқибатда у бизни "тарк" этиб, ер тубига сингиб кетиши тайин. Бу ояти карима бизни сувни авайлаб-асрашга, тозалиги ва сифатини сақлашга даъват этяпти. "Қуръони карим"нинг 55 дан ортиқ сурасидаги 150 га яқин ояти каримада сув ҳақида рамзлар воситасида далилларга бой фикрлар баён қилинган. Жумладан, "Бақара" сурасида ўқиймиз: "У зот Сизлар учун Ерни қароргоҳ, Осмонни том қилиб қўйди ва осмондан сув тушириб, унинг ёрдамида Сизларга ризқ бўлсин деб мевалар чиқарди" (22-оят). Бу оятдан сув биз учун биринчи ризқ-насиба эканлиги, ризқ-рўзимиз учун ўзимиз ҳаракат қилишимиз, ҳаракатни сувни асрашдан, уни тежашдан бошлашимиз, ана шундагина ризқ-насибамиз бутун бўлишини уқамиз. "Наҳд" сурасида эса "Аллоҳ осмондан сув (ёмғир) ёғдириб, унинг ёрдамида "ўлик ер"ни тирилтирди" (65-оят) дейилади. Чунончи, сувсизликдан қуриб, қақраб ётган ерлар фақат сув туфайли "тирилади". Япроқлари сўлиб қуриш — ўлиш арафасига етган дарахт ёки гиёҳ илдизига сув қуйсангиз, у қайтадан тирилиб, яшнаб кетади. Қуриб-қақшаб ётган замин узра булут "кўз ёши"ни тўкиб ўтса, оз фурсатдан сўнг у ерлар жаннатга айланади. Буларнинг бари Аллоҳнинг иродасидир.

"Қоф" сурасида сув ҳақида мана шундай ажойиб оят бор: "Биз осмондан баракотли сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида боғ-роғларни ва ўриб олинувчи дон-дунларни ҳамда терилган мевали новдалари бўлган баланд хурмоларни ундириб ўстирдик" (9-10-оят).

Дарҳақиқат, ана шу сув сабаб бир дона пахта чигитидан 60-80 грамм пахта ҳосили, 90-100 дона чигит олинади. Сув туфайли буғдойнинг донаси 60-65 тага, ер ёнғоқнинг донаси 300 тага, жўхорининг дони 3000 тага айланади. Шолининг умри эса сувда кечади. Бодринг ва помидорни-ку санаб саноғига етолмаймиз... Буларнинг барчаси "баракотли сув-ёмғир" туфайлидир. Шундай экан, мазкур ояти каримада сувнинг яшнатувчилик, баракотлик хусусиятлари алоҳида таъкидланади.

"Қуръони карим"нинг "Воқеа" сурасидаги "Сизлар ўзларингиз ичадиган сув ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингизми?!" деган ояти каримани ўқиб, ўзимиз ичадиган сув ҳақида ҳеч ўйлаб кўрмаганимиздан хижолат чекамиз. Сабаби, сувнинг тақчиллик жойи йўқ, дарёларимиз айқириб оқиб ётибди. Айниқса, шаҳарда жўмракни бурасак бас, шариллаб тоза сув оқиб тушади...

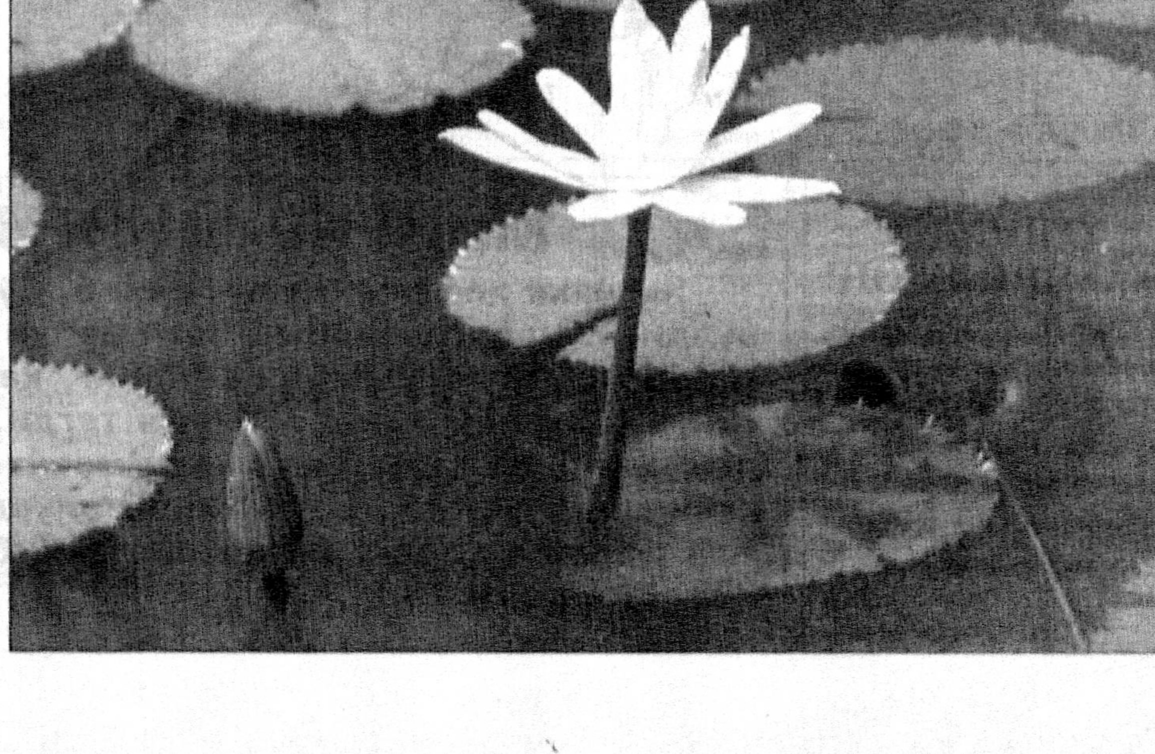

Лекин бу мўл-кўллик абадийми? Қани эди шундай бўлса, йўқ! Агар сув захираларини ўзимиз тежамасак, улардан оқилона фойдаланмасак, унинг умри боқий бўлмайди. Шу боисдан сувга бўлган эскича дунёқарашимизни ўзгартирмоғимиз, ўзлигимизни англамоғимиз зарур. Шундагина "баракотли" сувнинг қадрига етамиз, унинг табаррук ва азизлигига иймон келтирамиз.

Абдуҳамид
АБДУРАҲМОН ўғли

Ўзингни англаб ет!
Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик концерни босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Зокиржон АЛИБЕКОВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 18.00
Буюртма — Г - 1042

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi. Sahifalovchi: Sh.SAYDALIYEV

Хотира

ШОИР РУҲИН ШОД ЭТИБ...

Янги аср нафасини замондошлари қатори эндигина энтикиб туйган шоир Отаёрнинг вафоти ҳақидаги нохуш хабардан кўпчиликнинг қалби ларзага келди. Устозлари, тенгдош дўстлари, шогирдлари ва сон-саноқсиз мухлислари таассуф ила бош чайқаб қолдилар. Начора, ўлим ҳақ... Миртемирдек улуғ устоз шоирнинг “этагини тутган”, катта адабий давраларни кўрган, “Одамлар учун яшайман”, “Бахши хазинаси”, “Дунё хазинаси дурдоналари” каби тўпламлари билан мухлислар қалбидан жой олган Отаёр Наҳановнинг бевақт ҳаётдан кўз юмиши қайғули, албатта.

Марҳум журналист ва шоир руҳини ёд айлаш ниятида пойтахт шаҳримиздаги Ибн Сино мавзеи томон йўл олдик. Шоир яшаган тўққиз қаватли уйга яқинлашарканмиз, ҳовлида юрган беш-ўн чоғли ўғил-қиз ҳайрат ва ҳаяжон билан термулишиб қолишди. Уларнинг шивир-пичирлари қулоққа чалинарди: “Анави киши Эркин Воҳидов-ку! Ия, ана Ўткир Ҳошимов! Кечагина адабиёт дарсида ўтгандик!..”

Раҳматли шоирнинг оила аъзоларига таъзия билдириб чиққанимизда ғаройиб ҳодиса юз берди. Ҳалиги ёшлар сафига яна йигирма-ўттиз нафари қўшилган, чамаси, шу уй ёнгинасидаги мактабдан чиққан ўқувчилар ҳам тўпланиб кутишаётган экан. Қўлларида Адабиёт дарслиги. Бири Эркин Воҳидовнинг, бошқаси Ўткир Ҳошимовнинг “саҳифаси”ни очганча туришарди. Улар ҳаш-паш дегунча севимли адибларини ўраб олдилар. Қўлларига қалам тутқазишганча бир-бирига гал бермай дастхат ёздирардилар!.. Сал бўлмаса шеърхонлик ё адабий учрашув бошланиб кетиши ҳеч гап эмасди! Бироқ биз таъзияга боргандик...

Алҳол, кўнглим нимадир туйди: шу лаҳзада раҳматли Отаёр аканинг руҳлари атрофимизда шодумон кезарди. Гарчи мавриди бўлмаса-да, ўз ҳовлисида ёш адабиёт мухлислари томонидан уюштирилган “адабий анжуман”дан шоир руҳи шод бўлмаслиги мумкин эмас!.. Айни шу лаҳзаларда устоз-у шогирдлари билан бўлаётган адабий мулоқот аслида унинг хотирасига бағишланаётган ва албатта руҳини шод этаётган эди...

Тўлқин ЭШБЕК

ОВОЗА

Термиз ҳайвонот боғидаги бегемотни маҳаллий болалар "пақилдоқ" билан қўрқитиб ўлдирганмиш

Нашр

“МУШТУМ” КУТУБХОНАСИ” ЧИҚДИ!

Ўқинг: “Бошга лойиқ пайтава”

Ҳар қандай жамиятда кулги, ҳазил-мутойиба туйғуси бўлади. Бу туйғунинг ўтмаслашуви умумасабийликнинг, ўзаро муносабатлар таранглашувининг зўрайишига олиб келади. Бунинг оқибатида...

У ёғини қўяверингу, илло “Муштум”чилар жамиятда худди шу зарур ва муҳим туйғу таг-туги билан йўқолиб кетмаслиги йўлида ўзларини не-не ўтчўққиларга урмаяптилар дейсиз!

“Муштум”-ку, ой сайин чиқиб турган эди, журналга илова тарзида “Афанди”нинг нашри йўлга қўйилди. Ҳозир ҳафта сайин “Афанди”хонлик қилмаса уйқуси келмайдиган мухлислар кўпайгандан-кўпайди. Одамларимизнинг табиатида ҳали кулги ва ҳазил-мутойиба ачитқиси батамом битиб улгурмаганини сезган “Муштум”чилар энди “ҳаддиларидан” оша бошладилар. “Нега?” дейсизми?

Кўрмайсизми, “Муштум” кутубхонаси”ни чиқаришга киришибдилар! Топишган номини қаранг: “БОШГА ЛОЙИҚ ПАЙТАВА” эмиш! Бир талай ҳажвиялар, ҳангомалар, латифалар муаллифларини сиз яхши танийсиз, муҳтарам газетхон: Саид Аҳмад, Неъмат Аминов, Анвар Обиджон, Ислом Шоғуломов... яна кўпчилик.

Келинг, китобчадан пича биргалашиб ўқишайлик. Биз ҳам бир чимдим табассум қилишга ўрганайлик-да!..

Саид АҲМАД:

Хоразмлик шоир Раҳим Бекниёз умрида луччак шафтоли кўрмаган экан. Абдулла Қаҳҳорни кўргани боғига кирганда домла дастурхонга ялтираб турган бир сават луччак шафтоли қўйди.

— Ия, — деди Раҳим Бекниёз, — домла, бу шафтолиларнинг туки қани?

Абдулла Қаҳҳор жавоб қилди:

— Раҳимжон укам, сиз келасиз, деб шафтолиларни Қибрайдаги сартарошхонага опчиқиб жунини қирдириб келдим.

— Раҳмат, раҳмат, домла, бекорга овора бўпсиз-да, — деб миннатдорчилик билдирди Раҳим Бекниёз.

* * *

Неъмат АМИНОВ:

“Муштум” қоғоз танқислигидан ойида икки марта эмас, бир марта чиқадиган бўлди. Худди шундай кунларнинг бирида уруш ногирони Зоҳиджон Обидов ҳассаларини тўқиллатиб кириб келдилар.

— Мулло Неъматулло, бизнинг лапарни қайси сонга туширдинглар?

— Олтинчи сонга.

— Март ойида экан-да?

— Йўқ, июнда...

— Ия, — дедилар у киши, — бу журнал ойида иккита сон чиқарди-ку.

Шунда мен:

— Бозор иқтисодиёти бошланиб, “Муштум” ҳам Сизга ўхшаб бир сонидан ажралди, — дедим.

* * *

Унвон, орден-медаллар олиш ва бериш авжга чиққан турғунлик йиллари эди. Бир куни муҳарриримиз Иброҳим Раҳим:

— Мукофот сўраб олинмайди, — дедилар.

Шунда мен:

— Тўғри, югуриб, елиб олинади! — дедим.

* * *

Азиз АБДУРАЗЗОҚ:

Келин келиндан сўрабди:

— Дугонажон, қайнонангизнинг ўлигини крематўрийда куйдирасизларми ёки кўмасизларми?

— Менга қолса олдин куйдириб, кейин кўмсак дейман.

* * *

Бир кампир жон таслим этиш асносида ётганида келини тепасида оғзига сув томизиб ўтирган экан. Шифтда пашша айланиб қолибди. У қай томонга учса, кампир ўша томонга қарар эмиш. Буни кўрган келин ташвишга тушиб дебди:

— Ойижон, қўйинг, алаҳсиманг... алаҳсиманг...

Қисмат

ИШҚ САВДОСИМИ Ё МЕҲР ГАДОСИ?!

Собиқ фельетончи бошидан кечирган ажойиб ва ғаройиб воқеалар ёки ёзилмай қолган фельетонлар

БОШ ҲИСОБЧИ МАНЗУРА ОПА АЙТАДИ:

— Бир томони қўлимда ишлагани, яна бир томони полвон отага қўшни бўлганим учунми, Латофат билан онаболадек бўлиб қолдик. Мендан бошқа бу бечоранинг суянадигани, суядигани йўқ эди. Сирдош ҳам бўлиб қолдик, ачинаман унга. Чин дилдан бахт тилайман унга. Икки марта мен орқали йигитлар оғиз солди унга. Бири ўзи қатори қамоқдан келган, бошқаси ўзимизнинг омборчимиз — уч боласини қолдириб, хотини ўлиб кетган эди. Эркак зотидан хазар қиламан, жирканаман деб, Латофат оғзимни очиртиргани қўймади.

Баҳорга бориб, ғалати бир аҳволда кўра бошладим уни. Гоҳ қовоғини уйиб, рангин бўлиб қолади, соатлаб ўй суриб кетади, гоҳ чиройли кийиниб, юзларига атир-упалар суртиб, қувноқ бир ҳолатда бўлади. Юзлари нурланиб, кўзлари чарақлаб, бамисоли тонгда очилган қизил гулдек яшнаб кетади. Кўргандирсиз, юзидаги пичоқ изини айтмаса, ғоят гўзал жувон у... Қалбига ишқ меҳмон бўлганда аёллар ана шундай ўзларига оро беришини кўп кузатганман. Ҳа, бировни севиб қолган у деб ўйладим. Ишқилиб, муҳаббатинг бахт келтирсин-да, жавобсиз қолмасин-да, деб ўйлайман яна. Бир куни хонани ёпиб, энди кетаман деб турувдим, Латофат шиддат билан кириб, кўкрагимга бошини қўйди-ю, йиғлаб юборди. Фақат онасига сир айтмоқчи бўлган қизларгина ана шундай йиғлайди. Ўтирдик, қиз узоқ йиғлади. Кейин энтика-энтика полвон отага ачинаман, кундузи ўнгимда, кечаси тушимда доим, ёлғизлик қийнаяпти уни, кийимбошларини ўзим, фақат ўзим ювсам, ширин-ширин таомлар пишириб берсам, ҳовлисини ўзим супурсам, атлас кўрпачаларга ўтқазиб қўйиб, оёқларини уқаласам... У жуда меҳрибон, олижаноб, сахий, мард, оққўнгил, унақанги одам энди дунёга келмайди, келса, майли, чол бўлсаям, букри бўлсаям ўшанга хотин бўлардим... Ана шунга ўхшаш гапларни айтиб Латофат икки қўли билан юзларини бекитганча йиғлаб ташқарига чиқиб кетди. Тушундим, ҳаммасига тушундим, бечора қиз чолни севиб қолганга ўхшайди. Қизиқ, 25 ёшли қиз 70 ёшли чолга кўнгил қўйса. Анча кунгача тушунолмай юрдим. Қисқаси, икки томон бир-бирига интилганда, барибир нимадир содир бўларкан. Мен Латофат номидан чолга совчи бўлиб бордим.

Кейинчалик ўғиллари билан келинлари менинг устимдан туҳмат ёзиб, бунчалик овора қилишларини билганимда, ким билади, совчилик қилмасмидим?

ҚИШЛОҚ СОВЕТИНИНГ РАИСИ АЙТАДИ:

Бир куни полвон ота идорамга бориб, ў раис укам, айт-чи, худодан астойдил сўралса ўлган одам тирилиб келадими-йўқми, деб сўради. Чол қишлоқдаги уч-тўртта кексалар қатори мени ҳам ўзининг сирдошидек биларди. Демак, қандайдир сирини айтмоқчи экан, деб ўйладим. Лекин шундай бўлса ҳам, билмайман, бунақа нарсаларни қори поччадан сўранг, дедим. Қори полвон ота билан тенгкур, сирдош, бирга-бирга намоз ўқишади. Бориб сўраса, қори, Аллоҳ ҳамма нарсага қодир, деган гапни айтибди. Ана шундан кейин полвон ота ғалатироқ бўлиб қолди. Латофат ўша ўлган хотинимнинг айни ўзи, тирилиб келгани аниқ, юзи, кўзи, юришлари, меҳрибончилиги чап оёғини силтаб ташлаши ўшанинг ўзи, ё Аллоҳим, ҳой раис, яна айтаман сенга, хотиним тирилиб келди, ўғилларим, набираларим ишонишмаяпти. Энди нима қилдим, кўзимни юмдим дегунча Латофатим қабрдан бошини кўтариб, кафан билан эмас, шоҳи атласлар кийиб, мен томонга юра бошлайди, бўйнимга осилади, ҳайрият, тирик экансиз, энди сизни ўзим эъзозлайман, ширин-ширин таомлар пишириб бераман, келинг, ёнимга ўтиринг, оёқларингизни уқалайман, дейди. Эй раис, кўзимни очсам, қаршимда юзида тиртиғи бор шу бечора Латофат турган бўлади, бағримга босгим, юзларидан силаб эркалатгим, чеккан азоблари учун бечорагинамга дарё-дарё меҳр бергим келади. Ҳў раис, ўғилларимга тушунтир, уйимга келганда у шўринг қурғурни ҳайдашмасин, бўлмаса, ўзларини ҳайдайман, чопиб ташлайман.

Полвон ота тўйи олдидан ана шунга ўхшаш пойма-пой гапларни айтиб юрарди.

РАИМ ҚОРИ АМАКИ АЙТАДИ:

Мухбир ўғлим, мен полвон билан тенгқурман, у авлиё одам эди. Аллоҳ уни мана шу қишлоқ одамларига боғ яратиб, ризқ улашасан, деб атайлаб яратган. Олдинги хотинини ҳам билардим. Полвон ёш кетган бир жувоннинг қабрини уч марта кўчириб, новвос сўйиб, юртга ошлар бериб, юртдан-юртга олиб юрибди. Мана, Аллоҳ унинг хотинини қайтариб берди. Юзида тиртиғи бор қиз полвоннинг кўз очиб кўрган хотини бўлади. Мен буни аниқ биламан. Қадим-қадим замонларда ўлганлар бошқа қиёфага кириб тирилиб ҳам келган. Китобларда ҳам бу ҳақда ёзилган. Мени полвон отамизни йўлдан урдинг деб, ўғиллари тинмай қийнашяпти. Устимдан райкомга, мелисага хат ташлашяпти, Аллоҳим гувоҳ, мен пора олган эмасман, никоҳ ўқиган куним йигирма беш сўм олганман, холос. Айтинг, устимдан ёзишни бас қилишсин.

ТЎЙДАН КЕЙИНГИ МАШМАША

Полвон ота билан Латофат турмуш қурадиган бўлишибди, тўй куни белгиланибди. Полвон ота ўзида йўқ севиниб кетган эмиш. Соқолини калта қирқтириб, оқ оралаган мўйловига ёғ суриб, ёш йигитчалардек чиройли кийиниб, катта-катта одимлар ташлаб юрармиш. Латофат чол бериб юборган пулга никоҳ қўйлаги олиб, энг қимматбаҳо тақинчоқлардан кўксини тўлдириб тақиб, оқ ҳарир рўмолга ўраниб, бахтиёрлигидан юзлари лов-лов ёниб, ҳовлига чиққанда, комбинатдаги йигитлар эссизгина, шундай гўзал қизни қўлдан чиқардик-а, дейишибди...

Аммо тўй азага айланибди. Ҳасан билан Ҳусан уларнинг хотинлари-ю ўғил-қизлари уйма-уй юриб, кимда ким тўйхонага қадам босса, товламачи қиз билан мияси айниган ахлоқсиз чолни қутлагани борса, оёғини синдирамиз, уйига ўт қўямиз, дейишибди. Тўйга Раим қори, қишлоқ советининг раиси, ҳисобчи аёлдан бошқа ҳеч ким келмабди. Катта қозонга дамланган палов билан, сергўшт пиширилган шўрвани полвон ота сойга ағдарибди. Ўша кундан бошлаб, полвон отанинг ҳовлисига ўтган-кетганлар тош отиб:

— Ў, бузуқи қиз, тезроқ қишлоқдан йўқол!

— Мияси айниган чол, уялмадингми?!

— Ҳамма чолларга иснод келтирдинг, деган гапларни айтишармиш.

Ҳасан-Ҳусаннинг хотинлари эса полвон ота йўғида келиб, Латофатни икки марта калтаклашибди, сочларини юлишибди, бўйингда бўлган ҳаромингни тушириб қўя қолайлик, деб ёткизиб қорнига тепишибди. Латофат кўчага чиққани қўрқиб қолибди. Комбинатдаги ишига қоронғида кетиб, кечаси қайтаркан. Аччиқ-чучук гаплар шундай кўпайибдики, орияти баланд полвон ота ҳам энди кўчага чиқолмай қолибди. Тенгқурлари ҳам бу уйга энди қадам босмай қўйишибди.

Чиллаи зимистон экан, ўша куни қалин қор ёғибди. Латофат ишдан қайтмабди. Бу қорда бечора юра олмаган бўлса керак деб, чол эшак аравани қўшиб, комбинатга борибди. Латофат бугун ишга келгани йўқ, дейишибди.

ПОЛВОН ОТАНИНГ ҒАЛАТИРОҚ БЎЛИБ ҚОЛИШИ

Полвон ота эртасига комбинатга бориб, эшак-аравасидан тушмай, кун бўйи Латофатни пойлабди, борингки, бир ҳафтагача ана шундай аҳволда пойлабди. Йўқ, комбинатдагилар ҳам тайинли бир гап айтишолмабди. У бечоранинг мендан бошқа кими ҳам бор, бетоб бўлиб қолган бўлса, хабар олай деб, Олмалиқ, Оҳангарон шаҳарларидаги касалхоналардан суриштирибди. Чол кейинчалик ғалати одат чиқарибди. Кичкина курсичани остига қўйиб, катта қора пўстинига ўралиб, гоҳ у бекатда, гоҳ бу бекатда ўтираркан. Бирон хабар айтишармикан дея автобусдан тушганларга умидвор тикиларкан. Уч-тўрт ойгача ҳеч қандай дарак бўлмабди. Шундай узоқ ўтирарканки, гоҳо қор-ёмғир ёққанини ҳам сезмас экан. Баҳор келиши билан тўсатдан қутурган арслондай бир ҳолатга тушибди, ўғилу келинларини уриб ҳайдармиш, елкаси билан итариб, деворларни бузармиш, қўлида ўткир болта, тинмай дарахтларни кесармиш, ўтган йили ясаган чархпалакларини майдалаб ташлармиш, дуч келган нарсани тепкилаб мажақлармиш, ёнига ҳеч кимни йўлатмай ҳам қўйибди... Кейин тўсатдан уч-тўрт кун давомида отанинг ҳовлиси жимжит бўлиб қолибди. Қишлоқ советининг раиси, ён қўшниси эмасми, ташвишланиб, қўрқа-писа хабар олгани чиқса, полвон ота кўрпа-тўшак қилиб ётиб олган эмишу, нурсиз кўзларини хиёл очиб, ҳў раис, бор, Латофатни топиб кел, у мени кўмиши керак, ювиб-тараб кўмаман деб келган эди. Ахир мен уни эллик йил кутдим, эллик йил кутганим тирилиб келганда ўғилларим ҳайдашди-я, ўз оналарини ҳайдашди-я, дея пойма-пой гапларни айтаётган эмиш. Ранги рўйи ҳам бир аҳволда эмиш, бир вақтлар буқани шохидан қайириб, белини букиб юборадиган, айиқ билан олишиб, енгадиган одам тўсатдан чўпдек озиб, мунғайибгина қолганига раис ҳайрон бўлибди. У менинг кўз очиб кўрган хотиним, у мени кўмиши керак, тезроқ топиб кел, дея илтимос қилармиш, хира кўзларидан дув-дув ёш тўкилармиш.

ҚИШЛОҚ СОВЕТИНИНГ РАИСИ ЯНА АЙТАДИ:

Ачиниб кетдим унга. Ахир ҳеч ким билмаса ҳам, чолнинг кимлигини мен биламан-ку, қишлоқ аҳлига неча-неча боғлар яратиб берган, новвос сўйиб, ошлар тортган, эллик йил болаларига ширин-шакар мевалар улашган одам... Наҳотки, шу аҳволда озиб-тўзиб, бир бурда бўлиб ётсаю, яқинлари чакки қадам босдинг дея ўч олиш пайига тушган бўлса. Вой, биз қанақа одамлармиз ўзи... Ачиндим, чин дилдан ачиндим. Латофатни топиб бераман, дея аҳд қилдим. Ахтарган топаркан, топдим ҳам. Ўрис қиз эрга теккач, Ленинободга жўнашибди, Латофат ўшаларга эргашиб кетган экан. Маҳфий бир заводга ишга кирибди, эсон-омон туғиб ҳам олибди. Мен ўлгур Полвон отани эл-юрт олдида уятга қўйдим деб ўйладим дея Латофат қайта-қайта узр сўраяпти. Кейин қорнидаги боласини ўлдириб қўйишларидан қўрққанини ҳам айтяпти. Тўхтамай йиғлаяпти. Чолнинг оғир аҳволини эшитгач, энди бетоқат бўлиб қолди. Аввалига мен билан қайтишга кўнмаганди, кейин ниҳоят розилик берди.

Э, мухбир укам, икковларининг ўша кунги учрашувдаги ҳолатларини сизга таърифлаб беролмайман. Чол чақалоқни маҳкам бағрига босиб олган. Латофат эгилиб чолнинг тиззаларига бош қўйиб олган. Вой, йиғлашади-ей, йиғлашади-ей, бир-бирларини силашади-ей, силашади-ей, кўрсангиз, қалбингиз тошдан бўлгандаям эриб кетган бўларди.

Бехабар қолган эканмиз, чол ғазабланиб, болта билан ҳамма нарсани чопиб ташлаб юрган пайтда оёғини ҳам чопиб олган, қон заҳарланиб, қолган экан. Вужуди борабора шишиб кела бошлади. Худо берган умр, Худонинг ўзи олади, деб доктор чақиртиргани қўймади, дори ҳам ичмади. Энг ёмони, ўғилларимиям, келинлариниям ёнига келтиргани қўймайди. Қўлида болта, келсаларинг, чопиб ташлайман. Молу мулким уй-жойимни Латофатга қолдираман, шуни сен эшитиб олгин деб қолди бир куни. Раис сифатида мулк жанжалини кўп кўрганимдан бу ишни гувоҳсиз бўйнимга олмаслигимни айтиб, нотариал идоранинг раисасини олдириб келдим. Полвон ота бир қўли билан чақалоқни бағрига босиб олган, бошқа қўли билан Латофатни қалтираб турган билагини, яна қочиб кетишидан қўрқаётгандек, маҳкам сиққанча, васият айта бошлади. Акт ёзилди. Қўшни Манзурахон иккимиз гувоҳ сифатида қўл ҳам қўйдик.

Чол бошини хиёл кўтариб:

— Латофат, қабримни ёлғиз ташлаб кетма, — дея ғарғара аралаш сўзлай бошлади, — мен сенинг муборак қабрингни эллик йил супуриб, сидирдим, чироғингни ёқдим, арвоҳингни чирқиллатиб қўйдим. Энди сен ҳам чироғимни эллик йил ёқсан, қабримга бош қўйиб ётасан, мен қайтиб келаман, яна бирга бўламиз.

На деб келдим бу дунёга,
Мен бу дунёдан эмасман.
Латофатим қайтиб келди,
Энди мен ҳам кетмасман.

Шу мисралар чолнинг сўнгги сўзлари бўлди...

ДАЪВОГАР СОЖИДА ОПАНИНГ СЎНГГИ СЎЗИ:

Товламачи қаллоблар билан хўп мириқиб сўзлашдингиз-а, бошингизни роса қотиришгандир, э биронтасига ҳам ишонманг. Соқолинг гўрда чиригур ижроқўм бўлса ўлардек очкўз одам. Пули кам деб, муаллимликни ташлаб кетган. Справкага пул бермасангиз, ковушини қўлига олиб, уйингизгача қувиб келади. Туғилгандан ҳам олади, ўлгандан ҳам олади. Анави комбинатга бухгалтер бўлдим деб керилиб юрган сатанг бўлса тўртта болали бўлсаям, ҳалигача сонини яланғочлаб юбка кийиб юрибди. Қўшмачи у. Товламачи қизни қайнотамга рўпара қилмаганда бу ғалвалар йўқ эди. Ҳаммалари бирлашиб, тиллашиб қайнотамни ўлдиришган. Васиятнома қолдирган эмиш, у бузуқи ҳали загдан ўтмаган-ку, қанақа қилиб қайнотамга хотин бўлсин. Васиятнома ёзган бўлса, қайнотам нега биронта ўғлини гувоҳликка чақирмади... Вой шўрим, эллик қути асалари, тўрт туясандиқ тўла ўрик-ёнғоқлар, филдек катта бўлиб кетган икки буқа, эшак арава эшаги билан, данғиллама уй-жойу, боғу роғлар, йўқ-йўқ, ўғиллари буларни бир келгинди товламачига олдириб қўйиб қараб ўтиришмайди. Ёзасиз, ёзмасангиз, сиз билан ҳам гаплашиб қўядиганлар топилади.

БИР ҚАРОРГА КЕЛОЛМАГАНИМ

Ўрта бўй, қора кўз, қора қош, чўзиқдан келган буғдой ранг юзли, дуркунгина, ёшига қараганда каттароқ кўринадиган Латофат билан деярли гаплаша олмадим. Гарчи уч марта шу Полвон отадан қолган баҳаво боғ-ҳовлида учрашган бўлсак ҳам, мухбир бўлсангиз билганингизни ёзиб кетаверинг, менга чолнинг қабрини берсаларинг бўлди, ҳаммаси сизларга, деб қўя қолди. Тўртинчи марта дарёнинг тор жойига ташланган қўш ёғоч орқали орқасидан бориб, Полвон отанинг қабри ёнида яна учрашдим. Бир гектарча келадиган сайҳонликка ўрик, нок сингари мевали дарахтлар экилган, дарахтлар ҳали ёш. Қўшалоқ қабр бор: бирига, васиятига кўра, Полвон отанинг ўзи қўйилган, бошқасида бундан эллик йил олдин оламдан ўтган Латофат ётган бўлиши керак. Қизиқ, чиндан ҳам унинг хоку руҳи қабрда ётибдимикин ёки ўғилчасини тиззасига олиб ўтирган мана бу Латофат ўша эллик йил олдин ўлган Латофатмикин? Латофат йиғлаяпти, рўзғори бузилиб, аллакимлардан беҳисоб хўрликлар кўриб, энди меҳрибон отасининг ҳузурига ҳимоя сўраб келган келинларни кўп кўрганман. Латофат худди ана ўшалардек елкасини силкитиб-силкитиб йиғлаяпти. Кўз ёшларини ўғилчасининг бошига артибартиб оляпти.

* * *

Ўшанда фельетонни ёза олмагандим. Қайси томонни оқлашни-ю, қайси томонни қоралашни билолмагандим. Орадан шунча йиллар ўтса ҳам шу аҳволдаман. Эҳтимол, тажрибали, кўпни кўрган кишилар бирон фикр айтишар. Хуллас, ҳурматли газетхондан хўш, ўшанда менинг ўрнимда сиз бўлганингизда нима қилган бўлардингиз, деб сўрамоқчиман.

Худойберди ТЎХТАБОЕВ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

(Охири. Боши ўтган сонда)

"Ҳуррият"га шикоят ёзганимга бир асрдан ошибдики, ҳали жавоб келгани йўқ! Бу қанақа газета ўзи?!

Рассом А.ҲАКИМОВ

Илҳом

ХУНУКЛАШАДИ

Қуёш чиқмаган маҳал осмон хунуклашади,
Ғийбатни кўпайтирса, инсон хунуклашади.

Гўзаллашгандай бўлар ширин сўзлаб кулса ёр,
Жанжални кўпайтирса, жонон хунуклашади.

Супурилмаган ҳовли кўзга кўринар ёмон,
Уч кундан зиёд турса, меҳмон хунуклашади.

Жуда чиройли қизнинг кексарганда ҳолин кўр,
Тўра, куз келган чоқда бўстон хунуклашади.

БИРПАСДА

Яхши бўлиш аста-секин, ёмон бўлиш бирпасда,
Бирдан етилмайди экин, пайҳон қилиш бирпасда.

Биров кўп йил давомида топганларини тежаб,
Кўпайтирар ўзин мулкин, уни шилиш бирпасда.

Парваришлар эвазига уч ой ёки тўрт ойда,
Гул кўрсатар ҳусни, кўркин, бироқ сўлиш бирпасда.

Тўра, одам олтмиш йилда, пенсия пулин олиб,
Роҳат гаштин суриш мумкин, лекин ўлиш бирпасда.

Тўра ЖУМАН

ЭЪЛОН

ФАН НОМЗОДИ БЎЛИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Марҳамат, медицина, тарих, адабиёт ва тил соҳасида компьютерда териб, тахт этиб қўйилган диссертациялар бор. Ҳар бир диссертация мавзусидан келиб чиқиб, журналда эълон қилиш учун тўрттадан илмий мақола ҳам ёзилган. Уларга исм-шарифингизни қўясизу, ҳимоя қилаверасиз.

Хизмат ҳақи нақд тўланади.

МУРОЖААТ УЧУН ТЕЛЕФОН: 192...

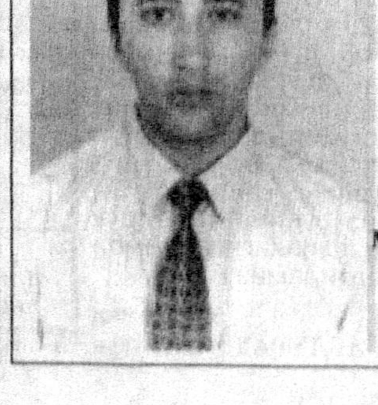

ЎҒЛИМИЗ ЖАМШИДЖОН!

Туғилган кунинг муборак! Бахтинг бутун, ризқ-рўзинг тўкин бўлсин. Барча орзу-ниятларинг ушалишида меҳрибон Аллоҳ мададкор бўлсин.

Отанг, онанг, ҒОИПОВлар оиласи

МИНҒИР-МИНҒИР

— Э, икки ҳафтача дўппи кийиб, бўларим бўлди. Кўчадаги миршаб зоти борки, кун бермайди: кимсан, қаёқдан келдинг, қаёққа борасан, бошпутинг қани?.. Жонга тегди. “Бор-э!” деб, ипподромдан битта қора мовут шапка олиб қаншаримгача бостириб кийиб олувдим, қулоғим тинчиди-қолди. Бировнинг мен билан иши йўқ. Билдингизми?..